

Lunds universitet
Avd. för litteraturvetenskap, SOL-centrum
Handledare: Cristine Sarrimo
2022-06-01

Marta Toledo Jörgensen
LIVR07

”På en gångväg genom en labyrint av höghus”

En analys av miljö, klass och identitet i 5 ungdomsromaner

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
2. Syfte och frågeställningar	3
3. Teori och metod	4
4. Tidigare forskning	6
4.1 TIDIGARE FORSKNING OM STADEN I LITTERATUREN	6
4.2 TIDIGARE FORSKNING OM FÖRORTER I SVERIGE	8
4.3 TIDIGARE FORSKNING OM ROMANERNA	9
5. Bakgrund	10
5.1 BYGGET AV FÖRORTEN	10
5.2 ALBY OCH ALSTA	11
6. Material och avgränsning	12
6.1 MATS WAHL	13
6.1.1 <i>Vinterviken</i>	13
6.2 DOUGLAS FOLEY	14
6.2.1 <i>Shoo bre</i>	15
6.2.2 <i>Shoo len</i>	16
6.3 MATS BERGGREN	17
6.3.1 <i>En enda kväll</i>	17
6.3.2 <i>Onsdag kväll strax före sju</i>	18
7. Analys	19
7.1 FÖRORTERNA ALBY OCH ALSTA	19
7.2 BESKRIVNINGEN AV ALBY OCH ALSTA	20
7.2.1 <i>Förbindelselänkar</i>	27
7.2.2 <i>Skolmiljö</i>	32
7.2.3 <i>Hemmiljö</i>	35
7.2.4 <i>Den litterära promenaden</i>	37
7.2.5 <i>Panoramaperspektivet och förorten som en positiv plats</i>	41
7.3 KLASS, IDENTITET OCH INSIKT	44
8. Sammanfattning	47
9. Källförteckning	49
9.1 PRIMÄRMATERIAL	49
9.2 SEKUNDÄRMATERIAL	50
9.2.1 <i>Tryckt material</i>	50
9.2.2 <i>Digitalt material</i>	54

1. Inledning

Staden och förorten är i stora delar en mänsklig konstruktion. Ofta stigmatiseras förorten som ett problem av resten av samhället. Förorten precis som staden är en plats där främlingar möts och oväntade möten uppstår. En stad är ingen stad om den inte rymmer mångfaldens föreningar. Förorten är inte bara en plats för höghus och asfalt utan det är personerna som gör förorten till vad den är och förkroppsligar förorten. Platsen som vi kommer ifrån är en stor del av vårt identitetsskapande. I den här uppsatsen har jag valt att fokusera på otrygghet, utanförskap, klass samt identitet i fem ungdomsromaner. Vid undersökningen av identitet har jag fördjupat mig i förortsungdomars miljö och klasstillhörighet och platsen där de skapar sin identitet.

I Lydia Wistisens avhandling *Gångtunneln* (2017) nämner hon att storstaden kommit att bli den mest vanliga miljöskildringen i ungdomslitteraturen under 1900-talet.¹ Stadsskildringar används för att inspirera och uppfostra, förmedla drömmar och rädslor, roa och utbilda sina läsare. Den grundläggande idén om det urbana utgörs också av ungdomar.² Det är de som ofta har varit först med att utveckla nya livsstilar, subkulturer och nya umgängesformer.³ Däremot brukar natur och barndom symbolisera ett tillstånd av idyllisk tillvaro, oskuld och den goda barndomen.⁴ Enligt Wistisen ligger dessa erfarenheter ”[...] till grund för den svenska ungdomslitteraturens gestaltning av ungdomars rörelse ut i vuxenliv och samhälle”.⁵ Wistisen menar att ungdomar har en egen stadsgeografi och det är dessa erfarenheter som visar sig i ungdomslitteraturen. Ungdomars förflyttningar i staden går från rum till rum. De rör sig i allmänna stadsrum, förbindelseleder, såsom broar, tunnelbanelinjer och gångtunnlar. Oftast befinner de sig på platser där vuxna inte är närvarande.⁶ I ett kapitel i Wistisens avhandling *Gångtunneln* (2017) behandlas förortsskildringar i ungdomslitteraturen och följande romaner ingår i analysen: Mats Wahls *Vinterviken* (1993), Tore Perssons *Dödspolare: Liv i Alby* (1994) och Douglas Foleys *Shoo bre* (2003). Wistisen jämför även positiva och negativa skildringar av förorten. Fokuset ligger på förortsanknutna motiv som identitetsproblematik,

---

¹ Lydia Wistisen, *Gångtunneln: urbana erfarenheter i svensk ungdomslitteratur 1890–2010*. Diss., Lund: Ellerströms 2017, s. 273. Sonja Svensson, ”Ett släkte för sig: Om åldersbarriärer i den svenska ungdomsboken 1950 – 1975”, *Kring den svenska ungdomsboken: Analys, debatt, handledning*, Ulla Lundqvist och Sonja Svensson (red.), Stockholm: Natur & kultur 1977, s. 30.

² John Neubauer, *The Fin-de-Siècle Culture of Adolescence*, New Haven: Yale University Press 1992, s. 64. Wistisen 2017, s. 273.

³ Wistisen 2017, s. 17.

⁴ Gunilla Halldén, *Naturen som symbol för den goda barndomen*. Stockholm: Carlsson, Bokförlag, 2009, s. 8. Wistisen 2017, s. 273.

⁵ Wistisen 2017, s. 17.

⁶ Wistisen 2017, 18.

panoramaperspektivet, geografiska gränser och förbindelselänkar. Min uppsats bygger vidare på Wistisens avhandling, men till skillnad från Wistisen betonar min analys av böckerna *Vinterviken* och *Shoo bre* istället hur karaktärerna upplever förorten: skolmiljö, hemmiljö, den litterära promenaden och förorten som en positiv plats.

I slutet av 1900-talet var det många barn- och ungdomsböcker som tog sin utgångspunkt i ungas värld och livsvillkor. Familjer beskrevs med utgångspunkt i verkliga förhållanden vilket innefattade splittrade familjer i höghusområden.⁷ I *Svensk barnboksprovning* 2006 nämns det att det har blivit vanligare att författare gestaltar förorten genom konflikter som orsakas av klassmotsättningar och klasskillnader. Därför är det många av de nutida samhällsskildringarna i ungdomslitteraturen som låter förortens betongbebyggelse utgöra en fond för allmänmänsklig dramatik. En miljö som har sina rötter i det moderna samhället.⁸ Denna typ av förortssamhälle återkommer ofta i media och omtalas då som ett samhällsproblem. Därför är det viktigt att undersöka vilka bilder och berättelser, motiv och tematik, som är mest framträdande i gestaltningen av fiktiva ungdomar och deras identitet och liv i den fiktiva förorten.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur förorten skildras i ett urval av barn- och ungdomslitteratur: Mats Wahls *Vinterviken* (1993), Douglas Foleys *Shoo bre* (2003), Douglas Foleys *Shoo len* (2009), Mats Berggrens *En enda kväll* (2006) och Mats Berggrens *Onsdag kväll strax före sju* (2014).⁹ Utifrån mitt material kommer jag i denna uppsats att utforska följande frågor:

- Hur upplevs förorten av karaktärerna i romanerna?
- Hur skildrar författarna förorten?
- Hur upplever karaktärerna sin identitet och klasstillhörighet?

---

⁷ Lena Kåreland, *Skönlitteratur för barn och unga*, Lund: Studentlitteratur 2015, s. 44.

⁸ Svenska Barnboksinstitutets bokprovning (2007). Årgång 2006: 12 mars – 19 april 2007. Tillgänglig via: <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/Årgång-2006.pdf> hämtad 08-05-2022.

⁹ Mats Wahl, *Vinterviken*, Stockholm: Bonnier Carlsen 1993. Douglas Foley, *Shoo bre*, Stockholm: Bonnier Carlsen 2003. Douglas Foley, *Shoo len*, Stockholm: Bonnier Carlsen 2009. Mats Berggren, *En enda kväll*, Stockholm: Rabén & Sjögren 2006. Mats Berggren, *Onsdag kväll strax före sju*, Stockholm: Opal 2014.

3. Teori och metod

Uppsatsen är en motivstudie och dess teoretiska ramverk baseras på rumsteoretisk forskning. Jag undersöker hur förorten är uppbyggd genom att analysera romanernas rumslighet. Ungdomslitteraturen har ett eget förhållande till staden. Att vara en ungdom är att befinna sig i olika positioner, mellan beroende och självständighet och mellan olika trösklar. Perspektivet på staden i ungdomslitteraturen skiljer sig därför från vuxenlitteraturen. Den urbana rumsligheten i ungdomslitteraturen utgår många gånger från tröskelliknande rum, såsom fönsterblecket, trapphuset, bron, tunnelbanan eller gångtunneln.¹⁰ Wistisens avhandling *Gångtunneln* är fokuserad på miljö, identitet, förbindelselänkar och panoramavyn i det urbana rummet. Till skillnad från Wistisens avhandling betonar mina analyser skolmiljö, hemmiljö, den litterära promenaden, förorten som en positiv plats för karaktärerna samt betydelsen av klass i romanerna.

Tröskeln är överlag ett centralt motiv i ungdomslitteraturen. Enligt Walter Benjamin kan tröskeln vara både skeende, plats och handling, en zon där två sammanhang möts. En tröskel inbjuder till förvandling och övergång och ska inte förväxlas med att karaktären befinner sig i ett gränsland.¹¹

Begreppet *plats* har spelat en viktig roll i litteraturstudier som fokuserar på specifika platser i litteraturen såsom urbana eller pastorala litterära miljöer. Sådan forskning har tenderat att anta en definition av plats grundad i en förståelse av kopplingen mellan människor och platser. Det vill säga hur platserna upplevs av personerna i litteraturen.¹² Den här förståelsen av platsen kan förstås som ett meningsproducerande band mellan en person och en miljö. Kopplingen mellan plats och person betonar vikten av att skapa en ”känsla” av platsens särskilda värde. Flera forskare menar att litteraturen har en speciell roll att spela för att fånga och förmedla känslan av plats. Eric Prieto nämner forskare vars koncept och teorier påverkat synen på rumslighet: Deleuze och Guattaris rhizom-koncept, Bruno Latours Actor Network-Theory samt Nigel Thrifts non-representational theory. Dessa forskares idéer om hur den omgivande miljön och den mänskliga geografin med fysiska, sociala och kulturella komponenter som ingår i ett större system har påverkat synen på rumslighet.¹³

---

¹⁰ Wistisen 2017, s. 18.

¹¹ Aris Fioretos, *Det kritiska ögonblicket. Hölderlin, Benjamin, Celan*. Diss., Stockholm: Norstedt 1991, s. 109. Mina tankar kring tröskeln som erfarenhet är inspirerade av Lydia Wistisens tankar kring tröskeln, Wistisen 2017, s. 37.

¹² Eric Prieto, “Phenomenology, place, and the spatial turn”, *The Routledge handbook of literature and space*, Tally Jr. (red.), Abingdon, Oxon: Routledge 2017, s. 60.

¹³ Prieto 2017, s. 3.

Plats är ett återkommande begrepp i den här uppsatsen. Det finns många olika definitioner av plats och olika forskningsdiscipliner ger olika svar och det saknas entydiga begrepp. Gällande begreppet plats finns det olika tolkningar av plats och rum. Geografiforskaren Yi-Fu Tuans skriver i sin bok *Space and Place: the perspective of experience* (1977) att det rumsliga står för det abstrakta. Det rumsliga kan beskrivas som en plats som inte har några sociala kopplingar. Det är ett öppet utrymme som är mer eller mindre abstrakt. Det rumsliga kan antingen uppmana eller inte uppmana människor att fylla utrymmet genom att vara kreativa. Dock kan en odefinierad rumslighet bli till en plats om den fylls med betydelser.¹⁴

Plats, enligt Tuan, är skapad av mänskliga erfarenheter. Storleken på en plats är obegränsad. En plats kan till exempel vara en stad, stadsdel, en region eller ett klassrum. En plats är ett utrymme fylld med betydelser och mänskliga erfarenheter.¹⁵ En plats är något som vi alla har en mänsklig relation till och betyder något för alla. För att kunna uppskatta en plats menar Tuan att det krävs en långvarig relation till platsen.¹⁶ Därför är det också lätt för oss att döma platser som vi inte känner till eller har någon personlig relation till.

Det kulturgeografiska begreppet plats är fysisk och samtidigt socialt konstruerad utifrån den mening som de tillskrivs. Kulturgeografen Tim Cresswell skiljer mellan rum och plats. Enligt Cresswell är plats ett element som går att lokalisera och är materiella till sin karaktär. Rum är däremot abstrakta.¹⁷

Enligt kulturgeografen Doreen Massey skapas begreppet plats i mötet mellan sociala interaktioner och är sammanlänkade mellan olika maktrelationer i samhället. Platser har betydelse för våra livsvillkor och för hur vi uppfattar oss själva och vår omgivning.¹⁸ Materiella villkor och sociala relationer samspelar för att skapa betydelser av platser och identiteten. Människor knyter en känsla av tillhörighet till en specifik plats. Att förflytta sig mellan olika platser skapar platskänslor och tillhörighet utifrån enskilda erfarenheter.¹⁹ Massey menar att etnicitet och kön är de viktigaste och mest uppenbara aspekterna i hur vi bebor och erfar plats.²⁰

---

¹⁴ Yi-Fu Tuan, *Space and Place: the perspective of experience*, University of Minnesota: Minneapolis, 1977, s. 4.

¹⁵ Tuan 1977, s. 4.

¹⁶ Yi-Fu Tuan, "Space and place humanistic perspective", *Philosophy in Geography*, Stephen Gale & Gunnar Olsson (red.), Dordrecht 1979, s. 233ff.

¹⁷ Tim Cresswell, *Space: A Short Introduction*, Oxford: Blackwell Publishing 2004, s. 7f.

¹⁸ Doreen Massey, *Space, Place and Gender*, Minneapolis: University of Minnesota Press 1994, s. 162f.

¹⁹ Massey 1994, s. 155.

²⁰ Massey 1994, s. 164.

Litteraturvetaren Eric Prieto definierar begreppet plats som en geografisk plats, oavsett storlek, som är betydelsefull. Ett område blir inte en plats förrän en person får en meningsskapande relation till den.²¹

I min uppsats definierar jag begreppet plats som en plats som kan urskiljas på en karta eller i ett område. Med min utgångspunkt till plats blir det möjligt att analysera både de materiella förutsättningarna som platsen utgör och de känslomässiga aspekterna och livsvillkoren som kan kopplas till platsen. Till skillnad från plats uppfattas rum som mer metaforiskt och abstrakt.

I romanerna av Wahl, Foley och Berggren är det framförallt den urbana staden som anger atmosfärerna i romanerna. I diskussioner av litterära miljöer förekommer ofta begreppet *sense of place*. Känslan för plats är en stämning som komponeras språkmässigt.²² Enligt litteraturvetaren David Geherin kan platsens relation till handlingen i en roman jämföras med betydelsen av ljudspåret för en film. Musiken liksom miljöbeskrivningen har ett eget värde, men när den integreras med den rörliga bilden uppstår en synergieffekt. Soundtracket är ett bihang och en bakgrund som bidrar till att skapa stämningar som hade varit svåra att skapa visuellt.²³ Mentala miljöer som är knutna till den omgivning där personer befinner sig dagligen är laddade med olika värderingar. Förorten används ofta för att beskriva en motpol, motsatsen till ett önskvärt samhälle.²⁴

4. Tidigare forskning

4.1 Tidigare forskning om staden i litteraturen

Som motiv har förorten utforskats i relation till urbana erfarenheter i ungdomslitteraturen. Avhandlingen *Gångtunneln: urbana erfarenheter i svensk ungdomslitteratur* (2017) av forskaren Lydia Wistisen är den första forskningsstudien i Sverige som behandlar ungdomslitteraturens urbana miljöer med utgångspunkt i rumslighet.²⁵ Wistisen analyserar nära

---

²¹ Eric Prieto, *Literature, Geography, and the Postmodern Poetics of Place*, New York: Palgrave Macmillan 2013, s. 13.

²² Alexandra Borg, *Brottsplats: Stockholm: urban kriminallitteratur 1851-2011*, Stockholm: Stockholmia 2012, s. 23.

²³ David Geherin, *Scene of the crime: The importance of Place in Crime and Mystery Fiction*, Jefferson, North Carolina and London: McFarland & Co 2008. Citerad i Borg, *Brottsplats: Stockholm: urban kriminallitteratur 1851-2011*, Stockholm: Stockholmia 2012, s. 24.

²⁴ Per-Markku Ristilammi, "Betongförorten som tecken", *I stadens utkant. Perspektiv på förorter*, Karl-Olov Arnstberg och Ingrid Ramberg (red.), Tumba: Mångkulturellt centrum 1997, s. 76.

²⁵ Wistisen 2017, s. 18.

trettio ungdomsböcker som utgivits under perioden 1890–2010 och alla med Stockholmsförorter som en gemensam nämnare. Avhandlingen visar hur Stockholms ungdomskultur är nära förbunden med ungdomslitteraturens utveckling och att majoriteten av alla ungdomsböcker som beskriver staden är samtidsskildringar som korresponderar med samtida samhällsdebatter.²⁶ Unga har alltid utgjort ett orosmoment för vuxenvärlden, vilket bidragit till att skildringar av staden i ungdomslitteraturen skiljer sig från de övriga stadslitterära skildringarna. Wistisen visar med sin avhandling hur ungdomslitteraturen befinner sig i ständig interaktion med sin tids syn på samhälle och ungdom. Ungdomslitteraturen speglar sin tids uppfattning om vad ungdom är alternativt inte bör vara.

Det finns inte mycket forskning som gjorts om den svenska förortslitteraturen, men i Wistisens avhandling *Gångtunneln* finns ett kapitel om miljonprogrammets förorter i ungdomslitteraturen under millennieskiftet, vilket är en av källorna som jag använt mig av i min uppsats. I Wistisens undersökning av förortsskildringar ingår Mats Wahls *Vinterviken* (1993), Tore Perssons *Dödspolare: Liv i Alby* (1994), Douglas Foleys *Shoo bre* (2003) samt Malin Isakssons ungdomsromaner *Brännhett* (2007) och *Rör vid mig!* (2008).

I sin avhandling *En vildmark i sten* (2011) om Stockholmskildringar från sekelskiftet 1900 skriver Alexandra Borg om Stockholms omvandling till en storstad vilket drev fram ett nytt litterärt storstadsrum och ett nytt litterärt uttryck. Storstadsskildringarna försöker sätta ord på den urbana erfarenheten och förmedlar en medskapande funktion. Skildringarna förmedlar och hjälper stadsinvånarna att se, förstå och hantera stadsomvandlingen som skedde under sekelskiftet 1900.²⁷

Borg undersöker i sin avhandling hur texter representerar rummet och hur ett modernt stadsrum kan föreställas och förmedlas genom levda erfarenheter i stadslitteraturen. På samma sätt som i min uppsats utgår Borg från att textens skildringar av rummet blir till i läsarens medvetande. Borg utgår från vuxenlitteraturen men flera av hennes iakttagelser om den geografiska omgivningen kan sättas i samband till ungdomslitterära förorts- och stadsskildringar. Resultatet av Borgs undersökning visar att synen på staden påverkar den litterära stilen. Känslan av att leva i sekelskiftets Stockholm förändrade den svenska litteraturen. Borg skriver: ”Genom att sätta ord på den urbana erfarenheten – formulera en *stockholmsmyt* – men också understryka det storstadsmässiga i stockholmarnas vardag medverkar de till att etablera en urban identitet som blir avgörande för människors

---

²⁶ Wistisen 2017, s. 19.

²⁷ Alexandra Borg, *En vildmark i sten: Stockholm i litteraturen 1897–1916*. Diss., Stockholm: Stockholmia 2011, s. 15.

självförståelse.”²⁸ Det Stockholm som växte fram under tidigt 1900-tal till en modern storstad kan sägas ligga bakom en helt ny genre som i sin tur bidrar till att skapa en ny stadsidentitet.²⁹

4.2 Tidigare forskning om förorter i Sverige

I artikeln ”Betongförorten som tecken” (1997) beskriver etnologen Per-Markku Ristilammi hur synen på förortsområdena gradvis har förändrats under senare delen av 1900-talet. När förorterna började byggas på 1960-talet var de annorlunda genom att representera moderniteten i ett funktionellt välfärdsland. Förorterna utgjorde ett exempel på en *modern annorlundahet*. På 1970-talet förändrades bilden av förorterna till det sämre och många ansåg att det var i betongförorterna som samhällets underprivilegierade bodde.³⁰ Förorterna kom att betraktas som alltmer etniskt annorlunda under 1980- och 90-talet och det var då som områdena alltmer började gestaltas som farliga och skrämmande av media.³¹

I Ristilammis avhandling *Rosengård och den svarta poesin* (1994) beskriver han hur medias negativa beskrivningar av Rosengård påverkar invånarna negativt. Han menar att den påtvingade konstruktionen av annorlundahet framstår som problematisk. Invånarna är kritiska mot den bild som media ger och hur media väljer att belysa förorten. Medias bild stämmer inte alltid med den bild som de själva har. Ristilammi skriver att människors självbild i mångt och mycket bestäms av omgivningen och om omgivningen hela tiden förhåller sig negativ blir det svårt att upprätthålla en positiv självbild. Att hela tiden tvingas försvara sin bostadsort kan upplevas som betungande.³²

---

²⁸ Borg 2011, s. 15. Wistisen citerar Alexandra Borg i Wistisen 2017, s. 29.

²⁹ Borg 2011. Ett liknande teoretiskt tillvägagångssätt, men applicerat på kriminallitteratur, se Borgs undersökning ifrån 2012, *Brottsplats: Stockholm. Urban kriminallitteratur 1851–2011*, Stockholm: Stockholmia.

³⁰ Ristilammi 1997, 75.

³¹ Lydia Wistisen, ”En sång om Trojas murar. En analys av maskulin identitet och utanförskap i tre samtida svenska förortsskildringar”, *Tidskrift för litteraturvetenskap* 43 (3–4) 2013, s. 6.

³² Per-Markku Ristilammi, *Rosengård och den svarta poesin. En studie av modern annorlundahet*. Diss., Stockholm; Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion 1994, s. 130f.

4.3 Tidigare forskning om romanerna

Lena Kåreland undersöker i kapitlet ”Kön och klass i Mats Wahls *Vinterviken*” i *Modig och stark – eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola* (2005) hur John-John konstruerar sin manlighet, klassaspekter liksom hans situation i skolan. Huvudkaraktären John-John lever med sin mamma som blivit lämnad av John-Johns mörkhyade pappa från USA. Enligt Kåreland är den frånvarande fadersgestalten vanlig i den moderna ungdomslitteraturen. John-Johns utsatta position går att finna i faktorer som klass och etnicitet. På grund av sin klasstillhörighet och att han är utsatt för rasism hamnar han ofta i situationer där han är maktlös.³³

Forskning som tidigare skrivits om romanen *Vinterviken* av Mats Wahl är uppsatsen ”Den oheliga familjen - bilden av den splittrade kärnfamiljen i Mats Wahls *Vinterviken* och *Lilla Marie*” (1997). Uppsatsen visar vilken bild som skildras i Mats Wahls båda böcker *Vinterviken* och *Lilla Marie* och lyfter fram flera aspekter i romangestalternas hemförhållanden, vidare undersöker uppsatsen skildringen av ungdomarnas förhållande till sina föräldrar och om det finns andra faders- eller modersgestalter i de båda romanerna och vilken betydelse dessa gestalter har i ungdomarnas liv.³⁴

Även i Wistisens avhandling *Gångtunneln* undersöks Mats Wahls *Vinterviken* och Douglas Foleys *Shoo bre* utifrån ett rumsteoretiskt perspektiv. Avhandlingen undersöker panoramaperspektivet i *Shoo bre* och Stockholmsmiljön i *Vinterviken* dess förbindelselänkar och identitetsproblematik.³⁵

Romanerna *Shoo bre* av Douglas Foley och *En enda kväll* av Mats Berggren har tidigare forskats om i uppsatsen ”Förorten i ungdomslitteraturen: en studie av hur förortssamhället gestaltas i sex samtida ungdomsromaner” (2009). Uppsatsen undersöker hur förorten representeras i sex samtida ungdomsböcker genom att analysera vilka livsstilar, begränsningar, uttryck av frigörelse och hur förorten som plats beskrivs.³⁶

---

³³ Lena Kåreland, ”Kön och klass i Mats Wahls *Vinterviken*”, *Modig och stark – eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola*, Lena Kåreland (red.), Stockholm: Svenska barnboksinstitutet 2005, s. 348.

³⁴ Katarina Leander, ”Den oheliga familjen - bilden av den splittrade kärnfamiljen i Mats Wahls *Vinterviken* och *Lilla Marie*”, C-uppsats, Litteraturvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet 1997.

³⁵ Wistisen 2017, s. 224-238.

³⁶ Susanna Larsson och Helena Sjösten, ”Förorten i ungdomslitteraturen: en studie av hur förortssamhället gestaltas i sex samtida ungdomsromaner”, Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås 2009.

5. Bakgrund

5.1 Bygget av förorten

För att kunna se vilken betydelse förorten som plats har haft för identitetsskapandet är det viktigt att förstå bakgrunden till bygget av förorterna i Sverige. Miljonprogramsförorterna byggdes på grund av den ökade bostadsbristen efter andra världskriget. Trots ökat byggande av bostäder räckte bostäderna inte till och kritiken växte mot regeringen som inte lyckades lösa den akuta bostadsbristen. Lösningen blev projektet Miljonprogrammet som sträckte sig över tio år. Målet var att en miljon bostäder skulle byggas mellan 1965 och 1974.³⁷

När miljonprogrammet för första gången planlades och började byggas 1965 åsyftades miljonprogramsförorten som ”villasamhällen för en i huvudsak välbärgad borgarklass som flydde stenstaden.” Förorten betraktades som en idyllisk tillvaro där naturen ligger runt knuten i motsats till de slitna innerstadskvarteren.³⁸

Den positiva bilden som gavs av förorten under dess planering handlade om ett nytt modernt samhälle och nya framsteg för den nya människan. På 1960-talet beskrevs förorten som annorlunda genom att vara i framkant för ett modernt samhälle. Förorten var något nytt och brukade därför framställas som annorlunda i jämförelse med äldre områden. Men bilden av miljonprogramsförorterna blev alltmer negativ och istället började bilden domineras av skrämmande problemområden och en betongdominerad bostadsmiljö.

Först i slutet av 1960- och början av 1970-talet började förorterna skildras som ett nytt urbant litterärt rum.³⁹ Till exempel Kerstin Thorvalls böcker om Kjelle ”*Vart ska du gå?*” ”*Ut*” (1969) och fortsättningen ”*Vart ska du gå?*” ”*Vet inte*” (1975). Förorten beskrevs som en socialt annorlunda miljö som var försummad och där mindre privilegierade människor bodde. I svensk ungdomslitteratur har förorten blivit vanligt förekommande, i och med den socialrealistiska ungdomsromanen inträde under 60- och 70-talet.⁴⁰ Många ungdomsböcker lyfter frågor om plats, tillhörighet och identitet i en kontext av betongförorten. På 1980- och 1990-talet började förorterna alltmer beskrivas som etniskt annorlunda.⁴¹

---

³⁷ ”Miljonprogrammet”, Allmännyttan.se, <https://www.allmannyttan.se/historia/tidslinje/miljonprogrammet/>, hämtad 08-05-2022.

³⁸ Ulla Berglund, *Utanför-staden: Om trygghet, värdighet och engagemang mot förslumning*, Working Paper 2005:1. Huddinge: Södertörns högskola 2005, s. 13f, hämtad 24-04-2022.

³⁹ Wistisen 2013, s. 5.

⁴⁰ Lena Kåreland, ”Rummet i barnlitteraturen”, i *Litteraturens underland. Festskrift till Boel Westin*, Maria Andersson, Elina Drucker och Kristin Hallberg (red.), Stockholm: Makadam förlag 2011, s. 54.

⁴¹ Ristilampi 1997, s. 75.

Förorterna var en gång en hyllad produkt av moderniteten och folkhemmet.⁴² Förorterna skulle skapa områden utan klasskillnader och vara närmare naturen. Det nybyggda området utanför staden innebar en flykt från industrisamhället och stadens smuts och damm. Förorten var en eftertraktad miljö med en närmast positiv klang, men idag är vissa förorter drabbade av dåligt rykte.⁴³ Idag är istället de stadsdelar som människor lämnade för nya lägenheter i förorten de mest eftersträfvansvärda stadsdelarna att flytta till. Förortens folkhemsbygge handlade mycket om att normalisera och integrera arbetarklassen. I dagens segregerade förorter kan det istället ses som att invandrarna är de som ska normaliseras och integreras in i det svenska samhället.⁴⁴

Betongförorten har blivit synonym med social utsatthet och ofta med slitna höghusområden. Förorterna befinner sig i utkanten av städerna och i dessa urbana områden skapades en egen förortsidentitet.⁴⁵

5.2 Alby och Alsta

Stockholmsförorten Alby förekommer i romanerna *Vinterviken* av Mats Wahl och *Shoo bre* och *Shoo len* av Douglas Foley. Alby är en del av Botkyrka kommun strax söder om Stockholm. Det bor ca 14 000 invånare i Alby och 83,5% har utländsk bakgrund år 2016. Tankarna om att göra Alby till en bostadsort kom till på 1960-talet och det var först på 1970-talet som det började byggas bostäder som en del av miljonprogrammen i norra Botkyrka. Flera höghus och hyresrätter, bostadsrätter och radhus började byggas. Tunnelbanestationen invigdes 1975. Alby centrum renoverades på 1990-talet och idag finns kaféer, restauranger, klädaffärer, frisörer och en guldbutik i centrum och det finns även tillgång till ett bibliotek.⁴⁶ Själva platsen Alby och

---

⁴² Elisabeth Lilja, *Den ifrågasatta förorten – Identitet och tillhörighet i moderna förorter*, Stockholm: Byggnadsforskningsrådet 1999, s. 35.

⁴³ Olle Wästberg, "Bryt upp det segregerade boendet", <https://wastberg.se/2019/10/bryt-upp-det-segregerade-boendet/>, hämtad 24-04-2022.

⁴⁴ Irene Molina, "Förorten med den Andres ögon", *Miljonprogrammet i Stockholm*, Lena Högberg (red.), Stockholm: Stockholms stadsmuseum 2000.

⁴⁵ Lena Högberg, *Miljonprogram i Stockholm: En utställning om byggandet, boendet, människorna*, Ulrika Sax (red.), Stockholm: Stockholms stadsmuseum 2000.

⁴⁶ "Områdesfakta Botkyrka kommun", <https://web.archive.org/web/20180421072006/http://botkyrka.statistikportal.se/omradesfakta/>, hämtad 24-04-2022.

"Om Alby", ortenrunt.se, <https://ortenrunt.se/alby/>, hämtad 24-04-2022.

dess centrum har en stor betydelse i båda romanerna *Vinterviken* och *Shoo bre*. Förorten spelar en viktig roll för hur karaktärerna upplever och uppfattar sin omgivning.

Författaren Mats Berggren skildrar den fiktiva förorten Alsta och dess unga invånare. Skildringen av Alsta är identisk med riktiga förorter som finns i Stockholm, Göteborg och Malmö. Alsta utspelar sig på en välbekant, men icke-lokaliserad plats, med gator, höghus och inger läsaren en känsla av förorten.

6. Material och avgränsning

Det material som jag analyserar i min uppsats består av fem ungdomsromaner som publicerats mellan åren 1993–2014. Det är litteratur som behandlar förorten som plats och skapande av identitet. Jag har valt att avgränsa mitt materialurval till dessa romaner som behandlar förortsliv och identitet för att kunna göra en någorlunda översiktlig analys av materialet.

Med utgångspunkt i gestaltningen av förortsmiljö i ungdomsromaner kommer jag att analysera Mats Wahls *Vinterviken* (1993), Douglas Foleys *Shoo bre* (2003) samt *Shoo len* (2009) och Mats Berggrens *En enda kväll* (2006) och *Onsdag kväll strax före sju* (2014). Både Wahls, Foleys och Berggrens böcker är ungdomsboksklassiker som influerat ungdomslitteraturen.

Dessa böcker skildrar klass, segregation och förortsmiljö. Det går också att se hur det urbana motivet som förknippas med unga män i förorten influerat vuxenlitteraturen, som till exempel i Johannes Anyurus diktsamling *Det är bara gudarna som är nya* (2003), Jonas Hassen Khemiris *Ett öga rött* (2003) och Hassan Loo Sattarvandis *Still* (2007).⁴⁷ I böckerna är det tydligt att förortens problematik framförallt associeras med unga män. Samtidigt visar också böckerna hur förortens brister oftast betonar ungdomarnas kapacitet och förmåga.⁴⁸ Även i Cristine Sarrimos artikel ”Mapping a Postmodern Dystopia” nämns hur media och personer utifrån ofta ser på livet i förorten som en marginaliserad tillvaro i utanförskap.⁴⁹

---

⁴⁷ Wistisen 2017, s. 221.

⁴⁸ Wistisen 2017, s. 221.

⁴⁹ Cristine Sarrimo, ”Mapping a Postmodern Dystopia: Hassan Loo Sattarvandi’s Construction of a Swedish Suburb”, i *Contemporary Nordic Literature and Spatiality, Geocriticism and Spatial Literary Studies*, K. Malmio, K. Kurikka (red.), 2020, s. 55f.

6.1 Mats Wahl

Mats Wahl debuterade som ungdomsförfattare 1980 med boken *Honungsdrömmen*, en barndomsskildring från Gotland och Stockholm. Han hör till svensk ungdomslitteraturens mest framträdande författare och har publicerat 43 böcker, varav ett 20-tal ungdomsböcker. Han har även skrivit böcker för barn i lägre åldrar och bilderböcker.⁵⁰ Dessutom har Wahl skrivit flera pjäser, serie- och filmmanus främst för en ung publik. Wahls böcker har översatts till fjorton språk och han har belönats med flera svenska och internationella priser.⁵¹

Vinterviken av Mats Wahl ses idag som en modern klassiker som har rönt stor uppmärksamhet och är en av Wahls mest framgångsrika böcker. Boken filmatiserades 1996 och 2021.⁵² Wahl har fått många priser och utmärkelser för sina litterära verk och pjäser och vann Augustpriset 1993, samt Deutscher Jugendliteraturpreis för ungdomsboken *Vinterviken*. *Vinterviken* är på många sätt karakteristisk för Wahls författarskap och för svensk ungdomslitteratur. *Vinterviken* handlar om den verbalt begåvade John-John från Alby, som förälskar sig i Elisabeth från Bromma, som kommer från en helt annan samhällsklass än hans egen. Uppföljarna till *Vinterviken* heter *De övergivna* (1997) och *John-John* (1999).⁵³

6.1.1 *Vinterviken*

Handlingen utspelar sig kring Stockholm i början av 1990-talet. Huvudpersonen John-John är sexton år och bor tillsammans med sin mamma, sin storasyster och mammans sambo Rolf som beskrivs som oansvarig, alkoholiserad, kriminell och utnyttjar hans storasyster sexuellt. John-Johns pappa är svart och bor i USA där han jobbar som skådespelare. Ibland bor han med sin mormor i Aspudden, eftersom han inte trivs hemma och ofta blir slagen av Rolf, som han kallar Skithuvet. Under sin uppväxt har John-John alltid ansetts som besvärlig och han har begått kriminella handlingar tillsammans med sin kompis Sluggo.

Under sommarlovet paddlar han tillsammans med Sluggo över Vinterviken till Bromma och där räddar han flickan Patricia från att drunkna. Hennes föräldrar bjuder hem John-John och Sluggo till deras överklassvilla i Bromma och ger dem pengar. Där träffar han Patricias

---

⁵⁰ Kåreland 2005, s. 311.

⁵¹ "Mats Wahl", ALEX författarlexikon, <https://www.alex.se/lexicon/article/wahl-mats>, hämtad 2022-05-03.

⁵² Kåreland 2005, s. 311.

⁵³ "Mats Wahl", ALEX författarlexikon, <https://www.alex.se/lexicon/article/wahl-mats>, hämtad 2022-05-03.

storasyster Elisabeth som han genast blir förälskad i. Sluggo har skrivit upp larmkoden till villan och tycker att de ska göra inbrott. John-John tycker det är en dålig idé men samma kväll gör de inbrott i villan och får då med sig sprit och en revolver. När han kommer hem till sin mormor på kvällen slänger hon ut honom då hon misstänker att han gjort något kriminellt eftersom han har så mycket pengar.

John-John ska börja första ring på teaterlinjen i Tumba gymnasium och han drömmer om att bli skådespelare liksom sin pappa. I klassen träffar han Elisabeth igen och de inleder en vänskap som snart blir till kärlek. John-John bor i förorten och Elisabeth är rik och bor på andra sidan Vinterviken. Trots att de bor så nära varandra kommer de från helt skilda sociala miljöer. Han vågar inte berätta för Elisabeth att det var han och hans kompis Sluggo som gjort inbrott i hennes hem.

När Elisabeth bjuder hem honom till Patricias födelsedagsfest får han syn på två tavlor som Elisabeth tidigare nämnt att tjuvarna tog under inbrottet i villan. John-John förstår då att Elisabeths pappa måste gömt undan tavlorna efter inbrottet i villan för att få pengar från försäkringsbolaget.

För att inte bli misshandlad av Skithuvet berättar han om de två tavlorna. En dag kommer inte Elisabeth till skolan eftersom det har varit inbrott i hennes hus och en av tjuvarna är inlagd på sjukhus efter att Elisabeth slagit honom medvetlös med ett basebollträ. Det visar sig att det var Skithuvet som gjort inbrottet tillsammans med en vän för att ta de värdefulla tavlorna. När John-John går och hälsar på Skithuvet tillsammans med sin mamma på sjukhuset kommer Elisabeth och hon förstår då att John-John är inblandad i inbrottet. Elisabeth slutar prata med honom och John-John försöker ringa henne men hon svarar aldrig. I slutet av romanen flyttar han hem till sin mormor igen och Elisabeth lägger ett brev i hans brevlåda. Han springer efter Elisabeth och hon förlåter honom och skriver *jag älskar dig* på ett papper.

6.2 Douglas Foley

Douglas Foley föddes i Cardiff i Wales. Hans pappa arbetade inom flygvapnet och familjen flyttade runt en hel del i Storbritannien, men även utomlands. Till exempel bodde familjen flera år i Egypten och därefter Hong Kong. Foley kom till Sverige som 20-åring och fick jobb på Operakällaren i Stockholm. Så småningom började han studera litteraturhistoria och blev färdig med sin bibliotekarieexamen 1980.

Han började arbeta som skolbibliotekarie i Alby och kom då i kontakt med ungdomar. Efter att ha presenterat böcker för eleverna i Alby fick han själv lust till att börja skriva. Hans första ungdomsbok *Ingen återvändo* (2001) utgavs av Bonnier Carlsen och bygger på hans egna erfarenheter av hans barndom i Hong Kong. Men han saknade böcker som handlade om ungdomarna i Alby och han bestämde sig för att skriva *Shoo bre*. ”Varje gång jag tog dit en författare tänkte jag på hur lite det fanns för barnen att identifiera sig med i böckerna. Det var bra böcker, men alla handlade om Ida, Malin och Kalle.” Språket i *Shoo bre* (2003) är i stor utsträckning skriven på de språk som Foley efter många år som skolbibliotekarie är väl insatt i. ”Jag levde ju med ungdomars språk omkring mig varje dag i många, många år. Orden bara kom till mig. Vissa fraser fick jag hjälp med men det mesta gick automatiskt.”⁵⁴

Foleys bok *Shoo bre* fick Nils Holgersson-plaketten 2004 och filmatiserades 2012. Eftersom Foley har varit anställd som skolbibliotekarie i Alby skildrar flera av hans ungdomsböcker urbana miljöer som fanns runt hans arbetsplats. Foley utgår ofta från stereotypiska schablonbeskrivningar av ungdomskulturen, men är noga med att nyansera det negativa.⁵⁵

6.2.1 *Shoo bre*

Boktiteln *Shoo bre* kommer från förortssvenskan och betyder: ”Hej kompis/bror.”⁵⁶ Handlingen utspelar sig under vårterminens på en skola i årskurs nio i förorten Alby. Huvudpersonerna i *Shoo bre* är Elias och Oscar. Elias är inte intresserad av skolan och umgås hellre med sina kompisar Mojo och Josef. Elias har tidigare begått brott som han vill lägga bakom sig. För Elias börjar vårterminen bra, men när Elias gamla kompis Fadi ger honom ett erbjudande om ett jobb för att snabbt tjäna pengar kan han inte tacka nej.

Oscar är en annan typ av tonåring och han undviker att göra något olagligt. Istället studerar han för att få höga betyg, han är elevrådsrepresentant och jobbar för skoltidningen. När klassen får en ny svensk- och engelsklärare, Kristina, tar Oscars liv en tvär vändning när han blir förälskad i sin nya lärare. Det visar sig att Kristina också har känslor för Oscar. En dag bjuder Kristina hem Oscar för att hon ska hjälpa honom med en krönika som han skriver i skoltidningen och då inleder de ett hemligt förhållande. Men så småningom får Oscar veta att Kristina har ett förhållande med samhällskunskapsläraren Anders. Oscar mår mycket dåligt av

---

⁵⁴ ”Douglas Foley”, ALEX författarlexikon, <https://www.alex.se/lexicon/article/wahl-mats>, hämtad 2022-05-03.

⁵⁵ Wistisen 2017, s. 224.

⁵⁶ Slanguttryck och ord är hämtade från den digitala ordlistan Slangopedia.se, <http://www.slangopedia.se>

det som hänt och tänker ta livet av sig genom att hoppa från ett höghustak i Alby. I sista stund blir han stoppad av Suzan som också jobbar för skoltidningen och är engagerad i elevrådet.

6.2.2 *Shoo len*

Boktiteln *Shoo len* kommer från multietniskt ungdomsspråk och har olika betydelser: ”Hej, hur är det?”, ”Vad händer?” eller ”Vad är det?”.⁵⁷ Handlingen utspelar sig under vårterminens sista månader på en skola i årskurs nio i förorten Alby. Skolmiljön upplevs som otrygg och opersonlig. Lärarna och rektorn skildras som handlingsförlamade och oförmögna att reda ut problemen i skolan.

Huvudpersonerna i *Shoo len* är Gabi och Karim. Gabi är en kille med invandrarbakgrund och ledaren för ett ungdomsgäng där killarna Karim, Sebbe, Metin, Hani och Jamal ingår. Han bryr sig inte om skolan och begår ofta kriminella handlingar för att komma över pengar. För att han ska hålla sig lugn under resten av terminen mutar skolans rektor Ulla honom med fyratusen kronor som Gabi sedan höjer till femtusen. När en journalist vill få information om livet i förorten till ett reportage förhandlar Gabi sig till pengar för att berätta om förortslivet. Gabi har tragiska barndomsminnen vilket präglar hans liv och hur hans relation är till andra människor. Hans flickvän Ella bor med sin ensamstående mamma som är alkoholist och Ella känner sig sviken av sin pappa som gift om sig och har en ny familj. Ella ingår i skolans tjejjgäng som består av Josefine, Hanan och nyinflyttade Nikoo.

Karim har rötter i Marocko och bor med sina föräldrar och sin lillasyster Hind i Alby. Hans föräldrar är oroliga över att han inte sköter skolan. Karim vill inte begå brott längre, men han vill inte svika Gabi heller. En natt rånar Karim och Gabi en för dem okänd kvinna och när hon inte vill släppa sin väska urartar rånet till misshandel. Det visar sig att den misshandlade kvinnan är mamma till Nikoo, som Karim är förälskad i.

På skolans avslutningsdag inträffar en brandkatastrof som förorsakas av Karim och Ella som på grund av olika anledningar är besvikna på sina liv och på samhället utan att inse följderna. Många lärare och elever dör i branden, bland annat: Gabi, Nikoo, Hind och musikläraren Per.

---

⁵⁷ Slanguttryck och ord är hämtade från den digitala ordlistan Slangopedia.se, <http://www.slangopedia.se>

6.3 Mats Berggren

Mats Berggren är född och uppväxt i Södertälje. Han tyckte om att skriva och ansvarade för skoltidningen och senare under militärtjänstgöringen skrev han för en lumpartidning. Innan han debuterade som författare arbetade han som metallarbetare på Scania. Åren 1985–87 gick han Kulturvetarlinjen på Stockholms universitet och arbetade under många år som litteraturkritiker i *Aftonbladet*, framförallt med fokus på barn- och ungdomslitteratur. Han skriver ofta om vårt samhälle, om vad som är bra och dåligt.⁵⁸ Debuten *Orent ackord* (1987) skrev han samtidigt som han arbetade på Scania.⁵⁹ I debuten skildrar han kroppsarbete och dess konsekvenser för människan och han blev ett namn bland de svenska arbetarförfattarna.⁶⁰ Berggren har skrivit flera pjäser för både ungdomar och vuxna samt tilldelats flera priser bland annat LO:s kulturstipendium 1999 och Fackföreningsrörelsens Ivar Lo-pris 2019.⁶¹

Mats Berggrens ungdomsbok *En enda kväll* utkom för första gången 2006, och är den första fristående delen i bokserien om unga människors liv i Alsta, som är en fiktiv förort någonstans i Sverige. De övriga böckerna som ingår i serien är *Onsdag kväll strax före sju* (2016) och *Din syster måste dö* (2017). I sina böcker som utspelar sig i Alsta tar Berggren upp olika samhällsproblem och aktualiserar många av de utmaningar som dagens ungdomar ställs inför. Berggrens Alsta-serie har tillsammans sålts i över 30 000 exemplar.

6.3.1 *En enda kväll*

Handlingen utspelar sig under en kväll på de fiktiva platserna Alsta och Lidingholm. Huvudpersonen Martin bor tillsammans med sin ensamstående och arbetslösa mamma i Alsta. Tillsammans med sin flickvän Esperanza, som också kommer från Alsta, befinner de sig i en tunnelbanevagn när Alexandra Morgonstierna, som kommer från en överklassmiljö i Lidingholm, skyndar sig in i vagnen innan dörrarna stängs. Martin noterar att hon kommer från överklassen och när hon glömmer sin laptop på tunnelbanan tar han hand om den och söker upp henne för att lämna tillbaka den, men han kan inte låta bli att läsa hennes anteckningar som hon har på datorn. Han får då en inblick i hennes innersta tankar och han förstår då att hon tänker

---

⁵⁸ "Mats Berggren", *Barnens bibliotek*, <https://www.barnensbibliotek.se/forfattare/b/matsberggren>, hämtad 2022-05-12.

⁵⁹ Ungdomsboksförfattare Mats Berggren, <https://matsberggren.com/kontakt/>, hämtad 2022-05-03.

⁶⁰ Rasmus Lygner, "Mats Berggren får Ivar-Lo pris", *Dagens arbete*, 2018-12-18, <https://da.se/2018/12/mats-berggren-far-ivar-lo-pris/>, hämtad 2022-05-12.

⁶¹ "Mats Berggren", *ALEX författarlexikon*, <https://www.alex.se/lexikon/article/berggren-mats>, hämtad 2022-05-03.

begå självmord samma kväll. Han åker hem till hennes villa i Lidingholm där han får träffa henne och hennes mamma och ger tillbaka laptoppen. Han återvänder senare till villan för att rädda Alexandra från att ta livet av sig och hon berättar för honom om sitt mörker vilket han kan förstå eftersom han har liknande tankar. Alexandra bestämmer sig för att rymma från sitt hem och hon följer med Martin och Esperanza till Alsta. Han får känslor för Alexandra och avslutar relationen med Esperanza. När Alexandra säger att Martins mamma får skylla sig själv för att hon är arbetslös och att alla har ansvar för sina liv börjar de bråka med varandra. Boken slutar med att Martin tar kontakt med Esperanza igen och ber om förlåtelse.

6.3.2 Onsdag kväll strax före sju

Handlingen utspelar sig i den fiktiva förorten Alsta och handlar om sex tonåringar som alla går i samma niondeklass men med olika familjebakgrund. Daniel har en pappa som är arbetslös och Daniel har svårt för att respektera honom. Ville bor med sin ensamstående mamma som har en psykisk sjukdom och Ville är trött på att vara en förälder åt sin mamma. De två bästa kompisarna Rakel och Jamila pluggar mycket för att komma in på ett bra gymnasium. Men Jamilas pappa vill inte att hon ska studera vidare och Rakel tvingas ta hand om hushållssysslor och samtidigt passa upp på sin bortskämde storebror. Nalin är kär i Ville och hon märker snart att känslorna är besvarade, men Ville tror att det är kört eftersom hon är kurd och hennes föräldrar aldrig kommer tillåta att hon är tillsammans med en svensk.

Daniel och Ville brukar råna okända personer i Alsta centrum och ofta väljer de att råna folk som de ser inte hör hemma i förorten. Abdi umgicks jämt med Ville och Daniel tidigare, men nu vill han inte längre begå brott istället vill han satsa på en karriär som rappare. Ville och Daniel stjälar skolans datorer och det blir Villes uppgift att sälja datorerna. Pengarna gömmer Ville hemma i en VHS-lucka på en DVD-spelare, men efter ett tag upptäcker han att de är borta och han förstår att hans mamma har tagit dem för att köpa nya kläder till sig själv.

Abdi ska uppträda på en musikfest i Folkets hus och hela klassen tänker gå dit. När Nalin och Rakel är på väg till festen ser de en person som ligger nerstucken på vägen. Det är Ville som har blivit brutalt mördad med flera knivhugg. Musikfesten blir inställd och tonåringarna som är i chock stannar hemma från skolan. I slutet av boken kommer polisen till Daniels hem och han bestämmer sig för att erkänna mordet på Ville. Daniel har ett aggressivt humör och när han frågar Ville var han har gjort av med pengarna som han fick för att ha sålt datorerna, säger Ville att de är borta. Daniel blir då så arg att han mördar Ville med en kniv.

7. Analys

7.1 Förorterna Alby och Alsta

Vinterviken utspelar sig i början av 1990-talet i stockholmsförorten Alby. Andra platser som nämns är Vinterviken, Aspudden och Bromma. Karaktärerna rör sig mestadels kring Bromma, Alby och på ett gymnasium i Tumba där både John-John och Elisabeth går teaterlinjen. John-John bor med sin mamma i en lägenhet i Alby och ibland hos sin mormor i Aspudden. Själva Vinterviken är den plats mot vilken merparten av berättelsen tecknas.

Vinterviken är en stockholmskildring, en brottsskildring samt en kärleksroman. Romanen sträcker sig över vitt skilda rum och platser, sociala miljöer, klasser och identiteter och har ett samhällskritiskt drag. Tonvikten ligger på karaktärernas miljö och var de kommer ifrån. Det rör sig främst om skildringar av förorten som plats och begränsning. Det gäller även för Foleys och Berggrens romaner som också är tätt förbundna med urbanitet och använder sig av arbetarklassmiljön. Skildringarna av miljö och plats uppträder tidigt i böckerna. Redan titeln *Vinterviken* visar att Stockholmsbilderna visar sig tidigt i boken. Även omslagen till Berggrens *En enda kväll* och *Onsdag kväll strax före sju* ger en atmosfär och en känsla vilket ger en fingervisning om att det urbana livet står i fokus och är ett tema i böckerna.

I *Onsdag kväll strax före sju* är det främst själva Alsta centrum med omgivningarna som beskrivs. Romangestalterna gör bara undantagsvis utfärder till andra delar utanför Alsta. I *Vinterviken* är gator, parker och vattendrag namngivna för att uppnå en verklighetseffekt. När John-John tar tunnelbanan hem till Alby beskriver han Albys miljö: ”Jag stiger av i Alby och går upp i centrum. Det har börjat regna och jag sätter mig på en bänk vid en sandlåda och tittar upp mot fasaderna på de höga husen.”⁶² Även i Foleys böcker *Shoo bre* och *Shoo len* nämns Alby som en geografisk plats i Stockholm, till skillnad från Berggrens bägge romaner *En enda kväll* och *Onsdag kväll strax före sju* som utspelar sig i den fiktiva förorten Alsta. Uppfattningen av platserna Alby och Alsta är grundade i interaktionen mellan romangestalterna och platsen. Det finns således en koppling mellan plats och person vilket skapar en känsla av förortens särskilda värde för romangestalten.⁶³

I böckerna finns flera upplysningar om klasskillnader till exempel skildringar av personernas materiella förhållanden och kostnaden för dyra kläder som John-John nämner i *Vinterviken* och Martin i *En enda kväll* som jämför sitt hem i Alsta med den finare villan i

---

⁶² Wahl 1993, s. 55.

⁶³ Prieto 2017, s. 60.

Lidingholm. I Berggrens bok *En enda kväll* jämför Martin sin trångbodda lägenhet med Alexandras stora villa och det läggs stor vikt vid de stora skillnaderna mellan miljöerna. Beskrivningarna av bostadsförhållanden i Alsta och Lidingholm har drag av samhällskritik, vilket kan återkoppla till Berggrens tidigare böcker som skildrat underklassens villkor.

Wahl beskriver vardagslivet i en lägenhet eller på en gata. Den rumsliga beskrivningen utgör ramen för handlingen, antingen en bostad eller en gata, eller det omgivande vattnet. Skildringen ger närstudier av urbana karaktärers vardagliga liv i staden. Staden skildras sådan som den upplevs av den infödde förortsbon. I de fall när Wahl inte ger en tydlig platsbeskrivning är det vardagsnära villkor som gäller, till exempel när John-Johns vardagsförhållanden får definiera miljön: ”Sista dagen i skolan före jullovet städar jag bland mina papper. Jag har dem liggande i fönstret. Jag ska slänga det mesta.”⁶⁴

I *En enda kväll* av Berggren och *Vinterviken* av Wahl ser läsaren hur klasstillhörighet och identitet är kopplad till miljöskildringen. Det är den urbana miljön i Alsta och Alby som har många likheter med varandra. Det blir mer än bara platser, snarare fördjupar miljön hela karaktärernas identitet. I *Space, Place and Gender* (1994) skriver Doreen Massey att karaktärernas identitet konstrueras kring de miljöer som de befinner sig i. Platserna Alby och Alsta skapas i mötet mellan olika sociala interaktioner och platserna har betydelse för hur karaktärerna uppfattar sin egen identitet.⁶⁵ När romangestalterna sedan förflyttar sig mellan olika samhällsklasser och miljöer skapar det en känsla av plats och utanförskap.⁶⁶

7.2 Beskrivningen av Alby och Alsta

Detta avsnitt undersöker förorten Alby och den fiktiva förorten Alsta. Beskrivningar av förorterna i romanerna är viktiga för att förstå hur personerna i området uppfattar sig själva, eftersom självbilden är knuten till den miljö som karaktärerna befinner sig i. Platsen blir således en viktig koppling till identiteten. Lydia Wistisen menar att miljonprogramsförorten har framställts som trasig, avvikande och annorlunda alltsedan slutet av 1960-talet. Förorten har länge kopplats till utanförskap och isolering och en annorlundahet där samhället kan projicera allt som inte passar in. Men samtidigt är förorten en plats där det är accepterat att vara annorlunda. En plats där avvikande och annorlunda identiteter tillåts att få vara som de är. På

---

⁶⁴ Wahl 1993, s. 261.

⁶⁵ Massey 1994, s. 162f.

⁶⁶ Massey 1994, s. 155.

så sätt går det att se förorten utifrån ett både negativt och positivt perspektiv.⁶⁷ Alby framstår som en karaktär i sig själv i romanerna *Vinterviken* av Mats Wahl och *Shoo bre* samt *Shoo len* av Douglas Foley. Enligt forskaren Lieven Ameel sker skiftet när en plats framstår som en närvaro och inte bara som en miljö.⁶⁸ Förortsmiljön har både positiva och negativa sidor. Miljön används i konstruerandet av identiteten vilket skapar trygghet, men det skapar också utanförskap och ett begränsat spelrum.⁶⁹

Mötet mellan huvudpersonen John-John och Elisabeth i *Vinterviken* är inte bara en kärlekshistoria utan också ett möte mellan två olika samhällsklasser. Deras kärleksförhållande kan liknas vid klassiska kärlekstragedier som *Romeo och Julia*. Vid ett tillfälle i romanen klättrar John-John in genom fönstret till Elisabeths rum vilket för tankarna till balkongscenen i *Romeo och Julia*. Elisabeth har en ekonomiskt gynnad situation och John-John känner sig osäker i sin relation till Elisabeth vilket främst grundar sig i hans klasstillhörighet.⁷⁰ Han bor i förorten och hon kommer från överklassen och därför befinner han sig i socialt underläge: ”Du tycker inte att jag duger, säger jag. Jag är fel sort. Jag passar inte åt en tjej som bor i ett jävla slott och har egen swimmingpool.”⁷¹ Han anar att Elisabeth kommer att skämmas för honom när hon presenterar honom för sina ”fina” vänner. När John-John ska handla kläder vill han inte att Elisabeth ska följa med: ”Du har väl annat att göra. Du ska väl hem och simma i poolen och träffa dina flotta polare. Skit i mig.”⁷² Skildringen av John-Johns och Elisabeths relation visar tydligt polariseringen mellan det sociala avståndet och klasskillnaderna mellan Alby och Bromma. Det geografiska avståndet mellan John-John och Elisabeth är egentligen inte så stora, men desto större är det de sociala klasskillnaderna.⁷³ Det geografiska och sociala avståndet visar sig också när John-John berättar för Elisabeths mamma om var han bor under en middag hemma hos Elisabeth. John-John inser då att Elisabeths mamma Majken aldrig mött någon som bor i Alby tidigare: ”När ärtorna på hennes tallrik är slut frågar hon var jag bor. Jag berättar att jag bor i Alby hos min mamma. Det syns att hon aldrig träffat någon som bor i Alby förut.”⁷⁴

---

⁶⁷ Wistisen 2017, s. 223.

⁶⁸ Lieven Ameel, “The city novel. Measuring referential, spatial, linguistic and temporal distances.” *The Routledge handbook of literature and space*, Tally Jr. (red.), Abingdon, Oxon: Routledge 2017, s. 234.

⁶⁹ Nils Hammarén, *Förorten i huvudet. Unga män om kön och sexualitet i det nya Sverige*. Diss., Stockholm: Atlas 2008, s. 310.

⁷⁰ Kåreland 2005, s. 340.

⁷¹ Wahl 1993, s. 176.

⁷² Wahl 1993, s. 176.

⁷³ Kåreland 2005, s. 340f.

⁷⁴ Wahl 1993, s. 130.

Skillnaden mellan Albys miljö och miljön i Bromma är stor. Under Elisabeths lillasyster Patricias födelsedagsfest ser John-John deras pool och han ser att det inte är en liten pool och att han "[...] aldrig sett nån så stor trädgårdspool förr, fast å andra sidan har jag aldrig sett någon trädgårdspool alls på nära håll."⁷⁵ Skillnaden är alltför stor mellan miljön från där han kommer ifrån och Elisabeths miljö i Bromma. Han fortsätter att kommentera den stora villan när han vänder sig om och ser på huset och säger till Elisabeth: "Det är ett stort hus ni har."⁷⁶ När Elisabeths mamma frågar om vad han tycker om deras hus svarar han kort: "Som ett slott."⁷⁷ Han känner sig obekvämt i den nya miljön och han skyndar sig att uppsöka toaletten för att komma undan gästerna och Elisabeth.⁷⁸

Till skillnad från romanerna *Shoo bre* och *Shoo len* av Foley och *Onsdag kväll strax före sju* av Berggren, som är mer inriktade på förorten fokuserar romanen *Vinterviken* på det intersektionella perspektivet i två olika miljöer som lyfts fram. Mötet mellan två klasser och etniciteter från två olika miljöer. En man från underklassen möter en kvinna från överklassen.

Alby framställs som en plats där antalet möjliga identiteter för unga män är högst begränsat. Precis som själva förorten Alby så är ungdomarna förknippade med det annorlunda, med det fattigare, farligare, exotiska och mer spännande.⁷⁹ Det gäller även för den fiktiva förorten Alsta i Mats Berggrens böcker.

Romangestalten Suzan i *Shoo bre* av Foley går i sjuan och är bästa vän med huvudpersonen Oscars lillasyster Gabriela. Liksom Oscar jobbar Suzanne också på skoltidningen och är engagerad i elevrådet. I slutet av romanen *Shoo bre* räddar hon Oscar från att hoppa från höghusets tak.⁸⁰ Han känner djup sorg efter att förhållandet med hans lärare Kristina slutade i katastrof. Hon ger Oscar hopp och tro på livet genom att visa att hon bryr sig och att hon är hans vän.

Suzanne vill prata med Oscar, men hon vill inte ringa utan kontakta honom direkt. När hon skyndar sig mellan Albys olika bostadsområden framställs Alby som en plats med olika byggnader: hyreshus, höghus och radhus.

Suzan bodde i hyreshuset på berget och det var långt till radhusområdet där Gabriella och Oscar bodde, men så fort hon kom ut ur husen började hon springa mot rulltrapporna som ledde ner till

---

⁷⁵ Wahl 1993, s. 121.

⁷⁶ Wahl 1993, s. 122.

⁷⁷ Wahl 1993, s. 129.

⁷⁸ Wahl 1993, s. 122.

⁷⁹ Wistisen 2013, s. 11.

⁸⁰ Foley 2003, s. 342ff.

tunnelbanan. Hon sprang förbi ingången och följde den långa tunneln till centrum. Hon fortsatte, förbi de fem höghusen vid centrum och sedan förbi skolan.⁸¹

Oscar i *Shoo bre* skriver regelbundet en påhittad krönika för skoltidningen, men nu har han fått problem med vad han ska skriva. Han frågar sin lärare Kristina, som han senare inleder ett hemligt förhållande med, om hon kan hjälpa honom. När hon läser Oscars krönika antyds det att det är trevligare att bo i hyreshusen på berget än i radhusen i Alby. Läsaren får således veta mer om Albys geografi och omgivning.

Vi har flyttat från radhusen tillbaka till berget. Morsan trivdes inte där. Inte jag heller för den delen. Det var skitlångt till centrum.⁸²

Alby beskrivs som en plats där folk rör sig och möts både dag som natt och där alla känner alla. Det blir uppenbart när huvudpersonen Elias i *Shoo bre* bestämmer sig för att sluta röka marijuana öppet i Alby centrum och i trappuppgångar, eftersom han inte vill att någon ska rapportera till hans mamma: ”Han hade många släktingar i området. Det var som att bo i en by. Det fanns inga hemligheter alla visste allt om alla.”⁸³ Elias känner att Alby är som att bo i en by, vilket skulle kunna innebära en trygghetskänsla, men det innebär också att man alltid är under bevakning utan att veta om det. Övervakningen i Alby, av vänner, grannar och familj, yttrar sig också när huvudpersonen Oscar i *Shoo bre* inte vågar gå igenom centrum tillsammans med läraren Kristina eftersom ”[r]isken var stor att han skulle träffa folk han kände, och såg de honom tillsammans med Kristina skulle han bli retad i skolan.”⁸⁴

I *Shoo bre* sker karaktärernas beslut och handlingar i omständigheter präglade av stora materiella begränsningar. Förortsmiljön är kopplad till karaktärernas klasstillhörighet och till deras identitet. Huvudpersonen Elias i *Shoo bre* känner att han är fast i sitt kriminella liv i förorten. Han inser att han måste lyckas bryta med sin kriminella livsstil. I romanen skildras det upprepade gånger hur studier bidrar till att nå mål i livet och till att få bättre förutsättningar till att få en bättre framtid: ”Elias tänkte på sportlovet och lovade sig själv att han skulle ta itu med specialarbetet i NO.”⁸⁵ Även i slutet av romanen återkommer Elias till sina tankar om sin

---

⁸¹ Foley 2003, s. 338.

⁸² Foley 2003, s. 85.

⁸³ Foley 2003, s. 53.

⁸⁴ Foley 2003, s. 72f.

⁸⁵ Foley 2003, s. 91.

framtid och att nyckeln till framgång är utbildning och att han ska "[...] plugga, bli något."⁸⁶ Det gäller även för karaktärerna Oscar och Zeynep, att utbildning framstår som en framgångsfaktor.⁸⁷ Ristilammi skriver att förorten har blivit till en plats där den svenska staten iscensätter sig själv och i förorten skapas med jämna mellanrum olika projekt som ska rätta till sociala problem. Samtidigt är det just i förortsområden som statens misslyckanden i form av till exempel arbetslöshet yttrar sig mest.⁸⁸ Det framhålls ofta att det är den sociala kontrollen som inte fungerar eller är obefintlig i förorten och att det är på grund av det som ungdomar hamnar i gängkriminalitet.⁸⁹

Förortsungdomar ställs mot det omgivande samhällssystemet genom att polisens och dörrvaktens maktutövning jämföras med statens ordningsmakt. De tjänar samma ändamål vilket är att stänga ute och separera liksom motorvägarna som skiljer innerstad från ytterstad.⁹⁰

Alby fungerar som en motpol till andra välbärgade områden och blir ett intrigskapande inslag i romanen. När John-John ska hem till Alby står han och väntar på bussen i Bromma och ser hur personerna och miljön ser annorlunda ut än vad han är van vid: "De har paraplyer och nästan alla bär portföljer och det är snyggt klädda och man ser att kläderna inte är köpta på Hennes och Mauritz."⁹¹ John-John och Elisabeth kommer ifrån olika samhällsklasser och miljöer, vilket präglar deras identitet.⁹² Trots att Elisabeths kommer från en ekonomiskt gynnad miljö har hon, precis som John-John, svårt för att finna sig tillrätta i tillvaron. Vilket till stor del grundar sig i hennes dåliga relation som hon har till sin pappa, som även har motsatt sig hennes val att börja på en teaterlinje. Elisabeth känner också att hon inte passar in i klassen, eftersom hon är "så jävla vanlig".⁹³

Identitet och tillhörighet aktualiseras också i Berggrens *Onsdag kväll strax före sju* när Daniel och Ville ska välja ut ett passande offer som de ska råna. De kan då enkelt urskilja vilka personer som inte kommer från Alsta och det tar inte lång tid för Daniel och Ville att välja ut ett lämpligt offer på torget i Alsta: "Det syntes på långt håll att han inte var från Alsta, han hade något oroligt i blicken och verkade osäker på vart han skulle gå."⁹⁴ Även i *Shoo len* väljer Gabi

---

⁸⁶ Foley 2003, s. 317.

⁸⁷ Larsson och Sjösten 2009, s. 38.

⁸⁸ Ristilammi 1997, s. 76.

⁸⁹ Ristilammi 1997, s. 83.

⁹⁰ Petra Hansson, "Förortens färger. Natur och kultur i Johannes Anyurus *Det är bara gudarna som är nya*", *Ekokritik. Naturen i litteraturen. En antologi*, Sven Lars Schulz (red.), Uppsala: CEMUS 2007, s. 66f.

⁹¹ Wahl 1993, s. 166.

⁹² Kåreland 2005, s. 340.

⁹³ Wahl 1993, s. 179.

⁹⁴ Berggren 2014, s. 26.

och Karim ut ett lämpligt offer som de ska råna. Alby beskrivs då liksom Alsta som en otrygg och mörk plats där hot och konflikter sker.⁹⁵

I Berggrens roman *En enda kväll* representeras förorten Alsta uteslutande av höghusområdet. Klasstillhörighet och identitet lyfts fram när paret Martin och Esperanza från Alsta befinner sig på tunnelbanan. Martin och Esperanza betraktar Lidingholm genom tunnelbanans fönster. Martin imponeras av de tjusiga villorna och säger: "[...] En sån där kåk ska du och jag ha."⁹⁶ Men Esperanza känner sig obekvämt och vill därifrån. Känslan av förorten förstärks av det angränsande villaområdet Lidingholm, som framstår som motsatsen till förorten Alsta. Romanen *En enda kväll* utspelar sig på en fiktiv plats, men det ligger nära till hands att associera till Alby och Lidingö.

Samtidigt som Martin och Esperanza sitter på tunnelbanan skyndar sig en tjej in mellan dörrarna innan de stängs. Martin kan direkt uppfatta att tjejen tillhör överklassen bara genom att se på hennes kläder. Hon var klädd i en "dress med sådana där små märken som är så diskreta att bara de invigda ser signalen och vet hur dyra kläderna faktiskt är."⁹⁷ När tjejen sedan går av tunnelbanan glömmer hon sin bärbara dator. Martin tar datorn och börjar leta efter information, och då hittar han en dikt som avslöjar att datorns ägare, Alexandra Morgonstierna från Lidingholm, tänker begå självmord samma kväll. Tillsammans åker Martin och Esperanza hem till Alexandra och där blir det ett tumultartat möte mellan två olika klasser när han ska lämna tillbaka Alexandras dator.

När Martin lämnar tillbaka Alexandras dator uppstår ett snabbt möte mellan två olika samhällsklasser och läsaren får veta hur både Martin och Alexandra uppfattar mötet med varandra. Redan när Martin betraktar villan i Lidingholm kan han konstatera att villan är nybyggd med tre våningar och att den är större än alla de andra i området. Dörren öppnas av en hushållerska som han följer efter genom "stora rum" tills han kommer till ett lyxigt inrett vardagsrum där Alexandras mamma befinner sig. När Alexandras mamma frågar var Martin kommer ifrån blir det en obekvämt tystnad när han berättar att han kommer från Alsta. Även Alexandra kunde direkt uppfatta Martins klasstillhörighet genom att se på hans kläder. Alexandra ser direkt "[...] var folk kom ifrån, om de var från söder eller från norr".⁹⁸ Det är tydligt att romangestalterna kan bedöma identitet och klasstillhörighet och snabbt få klarhet i

---

⁹⁵ Foley 2009, s. 37.

⁹⁶ Berggren 2006, s. 8.

⁹⁷ Berggren 2006, s. 8.

⁹⁸ Berggren 2006, s. 28.

vilken miljö en person kommer ifrån. De är medvetna om sina klädval och har klara uppfattningar om vad de signalerar.

Martin jämför sitt hem med Alexandras som bor i en stor villa med många rum som är stora med kristallkrona, dyra skinnmöbler och äkta mattor.⁹⁹ Självt bor Martin på femte våningen med sin mamma i Alsta centrum. "[...] en etta där han själv bodde i klädkammaren och morsan fällde ut ett sängskåp när hon skulle sova".¹⁰⁰ Han tänker att allting i hans lägenhet utan vidare skulle "[...] få plats i rummet med flygeln där Alexandra och hennes mamma hade varit när han först kom hem till dem".¹⁰¹

Romanerna *En enda kväll* och *Onsdag kväll strax före sju* av Berggren är berättad utifrån ett tredje persons perspektiv. En tredje person berättar historien sedd genom en romankaraktärs ögon. I jämförelse med Wahls *Vinterviken* där alla händelser i romanen utgår från huvudpersonen och fokalisatorn John-Johns perspektiv i jag-form. Berättelsen är för det mesta beskrivet i nutid med korta tillbakablickar på dåtida händelser. Nutidsperspektivet får *Vinterviken* att låta mycket aktuell och som att den utspelar sig nära i tid. Läsaren får ofta intrycket att Berggrens berättare har en ren förmedlingsfunktion och är stundtals utanför berättelsen. Att berättaren förmedlar berättelsen utan att delta, betyder inte att den förhåller sig neutral. Ibland vänder sig berättaren till läsaren för att uppmärksamma någonting i berättelsen. Ett exempel är när Martin för första gången kommer till Alexandras villa i det finare området Lidingholm: "Han följde efter henne genom några stora rum – hur många finns det egentligen bara på den här våningen?"¹⁰² Berättelsen är i tredje person, men vänder sig till läsaren och det resulterar i att läsaren dras in i berättelsen och blir delaktig i handlingen.

I *Vinterviken* framstår det att inställningen till identitet och klasstillhörighet kan kopplas till karaktärernas uppväxtmiljö. Sedan barndomen har John-John och Sluggo lekt med varandra och hittat på bus tillsammans. De båda vännernas vänskapsrelation och deras relation till hem och skolmiljö kan beskrivas enligt Thomas Ziehes beskrivning av ungdomars sociala villkor. Enligt Ziehe är dagens ungdomar mindre beroende än förr av lärares och föräldrars värderingar.¹⁰³

Kriminella handlingar förekommer i både *Vinterviken*, *Shoo bre*, *Shoo len* och *Onsdag kväll strax före sju*. Det är tydligt att karaktärernas kriminella handlingar är kopplade till deras

---

⁹⁹ Berggren 2006, s. 24.

¹⁰⁰ Berggren 2006, s. 84.

¹⁰¹ Berggren 2006, s. 84.

¹⁰² Berggren 2006, s. 24.

¹⁰³ Thomas Ziehe, *Kulturanalyser: ungdom, utbildning, modernitet: essäer*. 2. uppl., Stockholm: Brutus Östlings förlag, Symposium 1992, s. 9.

identitet, omgivning och plats. Flera studier har också visat hur familjers bakgrund och vilken uppväxtmiljö de kommer ifrån påverkar vad ungdomar väljer att sysselsätta sig med utanför skolan.¹⁰⁴

Elias i *Shoo bre* har ett kriminellt förflutet och begår brott så ofta som han får tillfälle. Han stjälar bland annat en mobil i skolan. Men det blir för mycket för Elias och han bestämmer sig för att göra sitt sista brott innan han ska lägga av med sin kriminella bana. Med ett löfte om lättförtjänta pengar bestämmer han sig för att stjäla en lastbil. Men samtidigt som han utför rånet tänker han på sitt specialarbete i NO.¹⁰⁵ Han redan ganska bra betyg i skolan och han vill söka till gymnasiet, men i slutet av berättelsen vill han bryta med sitt gamla liv och komma bort ifrån förorten. Elias fattar flera beslut som visar hur han på allvar börjar bryta med den kriminella livsstilen. Till exempel återlämnar han den stulna mobilen och kameran.¹⁰⁶

7.2.1 Förbindelselänkar

I *Vinterviken* (1993) använder sig Wahl av Stockholms förbindelselänkar för att överbrygga geografiska gränser. Stockholm framstår som segregerat men möjligheterna att överbrygga klasskillnader framstår som talrika. När John-John börjar teaterlinjen på gymnasiet möter han Elisabeth, som bor i en stor villa i Bromma. John-Johns och Elisabeths ojämlika kärlekshistoria skiljer dem åt.

Tunnelbanan är en av förbindelselänkarna som skildras i romanen och som tar läsaren från en miljö till en helt annan. John-John tar ofta tunnelbanan från Alby genom Aspudden och Vinterviken för att komma till Bromma. Han bor i förorten Alby med sin mamma och styvpappa och ibland bor han hos sin mormor i Aspudden och för att ta sig från en plats till en annan är det oftast med hjälp av tunnelbanan.

När John-John bildar sig en identitet saknar han en positiv fadersgestalt, men vid sidan av sin avskydda styvpappa finns en annan fadersgestalt. Det är Kurt i Skärholmen, som är en man i femtioårsåldern som John-John och Sluggo har hälsat på sedan de var små. Också här spelar förbindelselänkar in eftersom de tycker att ”Kurt var den ende som var ungefär som vi.”¹⁰⁷ När

---

¹⁰⁴ Hans Erik Hermansson, *Fristadens barn. Om ungdomars livsstilar, Kulturer och framtidsperspektiv i 80-talets Sverige*, Göteborg: Daidalos 1988.

¹⁰⁵ Foley 2009, s. 91.

¹⁰⁶ Foley 2009, s. 265.

¹⁰⁷ Wahl 1993, s. 49

de åker med tunnelbanan mellan Alby och Skärholmen innebär det en frigörelseprocess från föräldrarna som John-John försöker distansera sig från.

Det framgår att John-John har lätt för att skriva och uttrycka sig i skrift. Hans svensklärare uppmuntrar honom och berömmar honom för hans dikter. I sina dikter skriver John-John ofta om rumsliga förbindelselänkar i Stockholm, som i den här dikten om vattnet som en förbindelselänk mellan Aspudden och Bromma: ”Bröder & systrar, känner ni Vinterviken? Känner ni vågorna och vattnet mellan Aspudden och Bromma, [...]”.¹⁰⁸

Vattnet, själva Vinterviken, som separerar Aspudden och Bromma blir till ett hinder för John-John. Han kan inte ta sig över så lätt till Elisabeth i Bromma. När han går längs med vattnet och ser bortåt Bromma funderar han på att simma över till Bromma:

Det är femhundra meter över vattnet. Så är det kanske trehundra meter upp till deras villa. Åttahundra meter. Om jag kan simma tvåhundra meter på fyra minuter så kan jag vara hos henne efter nio minuters simning och tre minuters löpning. Tolv minuter. Tolv minuter skiljer mig från henne.¹⁰⁹

Men han tänker också att han inte har någon möjlighet och kraft att kunna simma över till andra sidan. Förbindelselänken mellan Aspudden och Bromma är en del av rummet och miljön i *Vinterviken* och en återkommande miljöbeskrivning. Även Mälaren nämns vid ett flertal tillfällen och det är märkbart att vatten är en återkommande förbindelselänk i *Vinterviken*.

I *Vinterviken* beskrivs ofta tunnelbanan som kylig och kall: ”Det är kyligt nere på stationen och jag har kvar drömmen i kroppen på ett sätt som inte är behagligt”.¹¹⁰ När han senare i romanen ska ta tunnelbanan till sin mormor i Aspudden sitter han också och fryser.¹¹¹ Även i *Shoo bre* framställs stationen som ”[...] så översvämmad med slask att det var omöjligt att inte bli blöt om fötterna oavsett vilka slags skor man hade på sig”.¹¹²

Tunnelbanan är också ofta en plats för konflikter och konfrontationer och i *Vinterviken* är det ofta rasistiska grunder till hot och sammandrabbning. Där har vuxenvärlden ingen kontroll över vad som händer. I början av berättelsen får läsaren veta att John-Johns pappa är afroamerikan och John-John känner sig hotad och det uppstår konfrontationer på grund av hans hudfärg. Tunnelbanan som skådeplatsen där hot och konfrontationer sker blir tydlig när ”de stiger på fyra snaggade typer med svarta snörkängor och svarta jeans” och en av dem säger till

---

¹⁰⁸ Wahl 1993, s. 69.

¹⁰⁹ Wahl 1993, s. 250.

¹¹⁰ Wahl 1993, s. 85.

¹¹¹ Wahl 1993, s. 245 och s. 274.

¹¹² Foley 2003, s. 90.

John-Johns kompis Sluggo: ”- Du ska inte hålla ihop med svartskallarna, säger den länge till Sluggo medan han fortfarande tittar på mig. Du ska söka dig till dina likar. Svartskallarna ska lämna det här landet. Du hör till oss, svenskarna.”¹¹³ Tunnelbanan framställs som en obehaglig plats för det är ett offentligt rum som det inte går att fly ifrån:

Den största av dem, en lirare med överarmar som mina lår, sätter sig bredvid mig och sträcker sig förbi mig och tar tag i handtaget under fönstret. Han inte ens ser på mig. Hans armbåge trycker in i mitt bröst.¹¹⁴

John-John som sitter på platsen vid fönstret blir som fastlåst och han känner sig otrygg. Samtidigt utgör tunnelbanan en länk mellan Stockholms olika samhällsklasser, den fungerar som en förbindelselänk mellan centrum, välbärgade stadsdelar och mer eftersatta delar.¹¹⁵ Rörligheten kan vara fordonsbaserad. Känslan av den splittrade och fragmenterade staden inger en känsla av oro. Förmögenhetsbaserade uppdelningar avslöjas när karaktärerna rör sig mellan rika och fattiga områden. Mobilitet genom fordon kartlägger staden, hur den upplevs och föreställs av karaktärerna.¹¹⁶

Förbindelselänkarna, tunnelbanan och gångtunnlarna, kan ses som trösklar som enligt Michail Bachtin aktualiserar förändring och att träda in i något nytt på ett metaforiskt plan.¹¹⁷ Vägens, mötets, torgets och tröskelns *kronotop* utmålar Bachtin som viktiga i litteraturen.

Det finns även ett samband mellan tröskelns kronotop och ungdomsperioden. Benjamin beskriver tröskeln som en zon av ”förvandling och övergång.”¹¹⁸ Många av de urbana rum där romangestalterna söker sin identitet kan förstås som en tröskelkronotop.

Bachtin lägger stor vikt vid tröskeln som ett symboliskt rum, men enligt Alexandra Borg behöver det inte handla om faktiska trösklar, tröskelns kronotop kan också förstås metaforiskt.¹¹⁹ I min uppsats är trösklarna symboliska och innebär en övergång som i Berggrens

---

¹¹³ Wahl 1993, s. 26.

¹¹⁴ Wahl 1993, s. 26.

¹¹⁵ Wistisen 2017, s. 173.

¹¹⁶ Irikidsayi Manase, ”The Speculative Fictional Mapping of Literary Johannesburg’s Spaces in Beukes’s Zoo City and Grey’s The Mall”, *The Routledge handbook of literature and space*, Tally Jr. (red.), Abingdon, Oxon: Routledge 2017, s. 253.

¹¹⁷ Michail Bachtin, ”Kronotopen. Tiden och rummet i romanen. Essäer i historisk poetik”, *Det dialogiska ordet*, övers. Johan Öberg, Gråbo: Anthropos 1991, s. 158. Textstället presenteras och diskuteras i Wistisen 2017, s. 38.

¹¹⁸ Walter Benjamin, *Passagearbetet: Paris, 1800-talets huvudstad* [1927 – 1940], övers. Ulf Peter Hallberg, Stockholm: Atlantis 2015, s. 472. Textstället presenteras och diskuteras i Wistisen 2017, s. 37.

¹¹⁹ Borg 2011, s. 51f.

En enda kväll när Martin förflyttar sig från en klasstillhörighet och miljö till en helt annan klass och miljö på en enda kväll.

I *En enda kväll* sitter Martin på tunnelbanan och tittar ut på villorna som far förbi utanför fönstret. Ibland passerar tunnelbanan förbi finare bostadshus som "[...] var fulla av vinklar och utbuktningar, balkonger och verandor åt alla håll – och så stora att han inte kunde fatta att bara en familj bodde i varje hus."¹²⁰ Vad som visar sig i fönstret förebådar vad som ska hända i romanen. Fönstret kan fungera som en symbolisk gränslinje mellan två olika samhällsklasser, mellan rik och fattig, mellan borgerlighet och arbetarklass.¹²¹ Vad romankaraktern ser utanför fönstret blir sinnebilderna för materiella begränsningar och inger en känsla av ofrihet. Ett liknande urbant exempel återfinns i Edgar Allan Poes novell "The Man of the Crowd" (1840) i vilket en man sitter innanför ett caféfönster och betraktar de förbipasserande människorna på gatan.¹²² Konflikten i berättelsen inleds när berättarjaget börjar göra tydliga uppdelningar i den sociala rangordningen av folkmassan utanför fönstret. På ett liknande sätt står John-John, i Vinterviken, på gatan utanför Elisabeths villa och tittar upp mot hennes fönster. Fönstret blir en skiljelinje mellan underklass och överklass. Även Martin i *En enda kväll* betraktar den rika villaförorten utanför fönstret. Han gör tydliga uppdelningar mellan sin egen samhällsklass och vad han ser i tunnelbanans fönster, vilket gör att han drömmer sig bort och imponeras av de slottsliknande villorna. På ett liknande sätt noterar Oscar i *Shoo bre* förändringen av passagerarna mellan invandrartäta områden och områden där svenskar dominerar, när han åker med tunnelbanan mellan Skärholmen och Gärdet.

De offentliga rummen, tunnelbanan, gångtunnlar, är utom vuxenvärldens kontroll och intar en framskjuten position i ungdomsböckernas gestaltning av urbanitet.¹²³ Förbindelselänkarna är en tröskel till förvandling och övergång och en viktig del i romangestaltningens utveckling.¹²⁴ Romankaraktererna kommer från underklassen och möter eller interagerar med överklassen. De får känna på en annan värld, men väljer i slutet av romanerna att stanna kvar i förorten, i sin egen samhällsklass. I *En enda kväll* är det två världar som möts, men skillnaderna är bara

---

¹²⁰ Bergstrand 2006, s. 7.

¹²¹ Marni Kessler, "Dusting the Surface, or the Bourgeoisie, the Veil, and Haussmann's Paris", *The invisible Flâneuse? Gender, Public Space, and Visual Culture in Nineteenth-Century Paris*, Aruna D'Souza och Tom McDonough (red.), Oxford: Manchester University Press 2006, s. 49-65. Textstället presenteras och diskuteras i Wistisen 2017, s. 288.

¹²² Jean Rousset, *Forme et signification: Essais sur les structures littéraires de Corneille à Claudel*, Paris 1962, s. 109-131. Textstället presenteras och diskuteras i Wistisen 2017, s. 287f.

¹²³ Wistisen 2017, s. 18.

¹²⁴ Walter Benjamin, *Passagearbetet: Paris, 1800-talets huvudstad [1927 – 1940]*, övers. Ulf Peter Hallberg, Stockholm: Atlantis 2015, s. 472. Textstället presenteras och diskuteras i Wistisen 2017, s. 37.

materiella och ytliga. Martin känner igen sig i Alexandras mörker och dessutom blir han förälskad i henne: ”Det hade hänt någonting mellan honom och Alexandra där inne, inte bara att han hade hindrat henne från att ta livet av sig utan framför allt att de hade mötts, känt igen sig i varandras mörker.”¹²⁵

Tåget framstår också som en otrygg plats i Foleys *Shoo len*. När Gabi och Karim väntar på tåget från stan för att välja ut ett lämpligt offer så ser de hur alla ”[m]änniskorna gick i en klunga, som om det fanns en tyst överenskommelse sinsemellan om att den kroppsliga närheten proportionerligt minskade otryggheten.”¹²⁶

Förbindelselänkarna, tåget och tunnelbanan, är ett rum där det kan ske oanade möten mellan människor som kanske aldrig skulle träffats annars. Eftersom personerna inte kan fly ifrån varandra som ute i staden finns det risk för att det ska uppstå obehagliga möten. Enligt Wistisen skiljer sig tunnelbanan från andra färdmedel som till exempel bussen eller bilen. Den kopplas inte heller till frihet som bilen eller motorcykeln gör. Tunnelbanan befinner sig under jord och passerar endast sällan tätt intill bostadshus eller gångvägar. Det saknas på så sätt kontakt med den omgivande staden, vilket gör tunnelbanan till ett slutet offentligt rum.¹²⁷

Gångtunneln i Alsta framställs i Berggrens *Onsdag kväll strax före sju* som en otrygg, kall och ogästvänlig plats där det kan uppstå oväntade möten mellan olika samhällsklasser. Gångtunneln blir till en plats där interaktion och kommunikation mellan människor står i fokus även om det oftast sker på ett hotfullt sätt. Huvudpersonerna Ville och Daniel väljer att råna en kille i en gångtunnel i Alsta. För dem är det viktigt att välja ut ett offer som inte tillhör förortsmiljön och de kan urskilja vem som tillhör över- eller underklassen. På torget i Alsta spanar de efter ett lämpligt offer och de ser direkt på håll att en person klädd i Fjällrävenjacka inte kommer från Alsta och dessutom visar han osäkerhet i den miljö han befinner sig i: ”De fastnade direkt för honom, en liten svenne i Fjällrävenjacka. Det syntes på långt håll att han inte var från Alsta, han hade något oroligt i blicken och verkade osäker på vart han skulle gå.”¹²⁸ När Ville och Daniel rånat killens plånbok och jacka lämnar de honom ”i tunneln, huttrande i kylan.”¹²⁹ Romangestalten Nalin blir i samma roman trakasserad av en okänd man som spottar på henne när hon står lite utanför gångtunneln i Alsta. Hon spanar in i den dunkla gångtunneln och lyssnar efter steg när hon plötsligt känner ”att något blött landade på kinden.”¹³⁰

---

¹²⁵ Berggren 2006, s. 60.

¹²⁶ Foley 2009, s. 35.

¹²⁷ Wistisen 2017, s. 176.

¹²⁸ Berggren 2014, s. 26.

¹²⁹ Berggren 2014, s. 26.

¹³⁰ Berggren 2014, s. 48.

Skolkorridorerna i *Vinterviken* fungerar också som en förbindelselänk. Flera gånger i romanen uppstår det konfrontationer i skolkorridorerna och oftast är John-John tillsammans med Elisabeth när konflikterna uppstår. När han springer efter Elisabeth står killar vid dörrarna och en av dem ”[...] ställer sig i vägen för mig.”¹³¹ John-John är upprorisk och i konflikt med samhället, vuxenvärlden, hemmet och skolmiljön och när John-John rör sig i skolans korridorer aktualiseras en tröskelkonflikt.¹³² Skolkorridorerna är placerade i mellanrummet mellan klassrum och är således halvt privat, halvt offentliga mellanrum. När eleverna befinner sig i detta mellanrum uppstår ofta konflikter och det framgår att John-Johns teaterklass känner sig annorlunda än andra elever i skolan och det görs märkbart när han under lunchen gör sällskap med sin klass bort mot skolmatsalen:

Vi kommer som en svettig och ovårdad klump av rörelse och rytm genom korridoren. Men redan när vi kommit en bit bort ifrån teatterrummet blir våra rörelser mer tillbakadragna och diskreta, våra röster allt lägre och vi skingrar oss och försöker blanda oss med de andra, men vi syns, vi syns alltför väl.¹³³

7.2.2 Skolmiljö

I Berggrens *En enda kväll* framträder ingen skolmiljö, men den är desto mer synlig i Wahls *Vinterviken* där skolmiljön framställs som en otrygg plats och det uppstår hela tiden bråk i korridorerna. Enligt Lena Kåreland försöker John-John bygga en egen identitet genom att markera avstånd till skolmiljön och inta en avvisande attityd till lärarna.¹³⁴ Det händer att han lämnar lektionerna och ibland går han inte dit alls.¹³⁵

En stor del av romanen *Shoo bre* av Foley utspelar sig i skolmiljö. I skolan finns flera olika mötesplatser där det samlas elever som umgås. Men det finns även andra platser där bokens huvudpersoner kan träffas mer ostört. Lastkajen utanför skolmatsalen brukar vara en samlingsplats för Elias, Mojo och Josef när de har håltimme. Där kan de prata ostört och när de tre vill vara för sig själva går de till lastkajen.¹³⁶ Skolbiblioteket fungerar som uppehållsrum för Oscar dit han går och pluggar eller arbetar med skoltidningen. Lastkajen och skolbiblioteket är några av de få ställen i skolmiljön som gestaltas som tryggt.

---

¹³¹ Wahl 1993, s. 111.

¹³² Wistisen 2017, s. 47f.

¹³³ Wahl 1993, s. 75.

¹³⁴ Kåreland 2005, s. 322.

¹³⁵ Wahl 1993, s. 250.

¹³⁶ Foley 2003, s. 75.

Shoo bre utspelar sig i förorten och en högstadieskola där elever av olika nationalitet möts. I *Vinterviken* är skolan också en mötesplats, men framförallt återges möten som illustrerar klassförhållanden. Eleverna i teaterklassen är annorlunda än andra och där möter John-John en miljö som är dominerad av ungdomar som skiljer sig från normen. ”Jag kikar in i klassrummet. [...] Man ser med detsamma att folk i den här klassen ser annorlunda ut. De liknar inte pojarna och flickorna nere i trapphallen.”¹³⁷ Det är också i skolmiljön som John-John träffar Elisabeth. Eleverna i teaterklassen kommer från olika sociala bakgrunder och har olika utgångslägen i skolan. Vissa av eleverna har ett gynnsamt läge, medan andra som John-John kommer från enklare förhållanden. Skolmiljön blir alltså ett tvärsnitt av samhällets olika klasstillhörigheter.

Elever från de enklare bakgrunderna har ofta en ambition att nå högre än föräldrarna och då kan de stöta på svårigheter, eftersom det inte bara krävs studiebegåvning, utan också en förmåga att anpassa sig. Ungdomarna kämpar därmed för eller mot sitt sociala ursprung och sin klasstillhörighet.¹³⁸ I *Vinterviken* framgår det att John-John har lätt för att tillgodogöra sig skolans undervisning och han är intresserad av matematik, men han trivs inte i skolmiljön.¹³⁹ Han intar en åsidosatt position i skolan, något som han är medveten om men inte vill förändra. Under hans samtal med skolans kurator säger han att han inte trivs i skolmiljön eftersom det är ”lite slapp” i skolan och att det finns många ”som snackar jävligt mycket.”¹⁴⁰ Ziehe menar att eleven inte nödvändigtvis uppfattar skolan som viktig. I dagens samhälle har unga många fler möjligheter utanför skolan.¹⁴¹

I *Shoo bre* framstår skolmiljön precis som i *Vinterviken* som en otrygg plats som är en besvärlig och stökig plats för alla. Elias har ett kriminellt förflutet och gör upp planer för nya brott så fort tillfälle ges vilket också bidrar till den otrygga skolmiljön. Elias har lyckats få tag i skolans huvudnyckel och kan enkelt öppna alla låsta dörrar. Vid ett tillfälle är det skoltidningens kamera som han planerar att ta: ”Han visste att den var värd mycket pengar. Han funderade på att göra ett besök i tidningsredaktionens sal. Det var kanske dags att huvudnyckeln kom till användning.”¹⁴² Dock framställs skoltidningen och elevrådet i *Shoo bre* som en förbättring av skolmiljön. Som ordförande i elevrådet försöker Oscar fungera som en medlare

---

¹³⁷ Wahl 1993, s. 66.

¹³⁸ Per Månson, *Moderna samhällsteorier. Traditioner, riktningar, teoretiker*, Smedjebacken: Prisma 1995.

¹³⁹ Wahl 1993, s. 210.

¹⁴⁰ Wahl 1993, s. 210.

¹⁴¹ Thomas Ziehe, *Kulturanalyser: ungdom, utbildning, modernitet: essäer*. 2. uppl., Stockholm: Brutus Östlings förlag, Symposium 1992, s. 66f.

¹⁴² Foley 2003, s. 93.

mellan eleverna och den impopulära rektorn Anita. Han uppmanar bland annat Anita att hälsa på hos klasserna för att ”minska avståndet som eleverna känner finns mellan dej och dom.”¹⁴³

John-Johns vän Kurt förmedlar många lärdomar och uppmanar honom att ta vara på sina chanser när han blivit antagen till teaterlinjen. Kurt är själv en bitter man som är besviken över att han missat sina chanser att bli något i livet. Från sin balkong har Kurt utsikt över ”prärien” runt IKEA och Kurt själv känner en tomhet i sitt liv. Han beklagar att han aldrig fått studera:

Om jag fått gå på nån skola för att få lära mig nåt om musik eller teater eller hur man skriver, då va! Förstår du? Då hade man inte varit ett jävla skämt. Då hade man kunnat bli nåt. Man hade kunnat bli *någon*. Man hade kunnat få nån jävla fason på sitt liv och man hade sluppit stå här och titta ut över en jävla prärie.¹⁴⁴

Men för John-John är det viktigt att markera avstånd till skolmiljön och kritisera lärarnas undervisning. Till skillnad från John-John i *Vinterviken* vill Oscar i *Shoo bre* få höga betyg eftersom han ser att det är ett sätt att ta sig från förortsmiljön. Det gäller även för Abdi som vill satsa för att höja sina betyg. Ofta uttrycks utbildning som ett sätt att öka möjligheterna till att få ett bättre liv och komma bort från en mindre gynnsam miljö. Även i *Shoo len* uttrycker Karims syster Hind oro över att han är ofokuserad på skolan och om han anstränger sig lite kan han höja några av sina betyg.¹⁴⁵

Men det finns många karaktärer som däremot ständigt är upprorsmakare och besvärliga i skolan. John-John har till exempel alltid ”försovit sig och kommit försent till lektionerna.”¹⁴⁶ Han ser tillbaka på sin skoltid och det framgår att han haft problem i skolan som uppstod redan under de första skolåren. Bland annat kommer han ihåg hur läraren ”varje kväll ringde” och klagade över John-Johns problem i skolan.¹⁴⁷ John-John och hans vän Sluggo har alltid bråkat med andra elever, tagit mycket plats och utrymme i skolan. Deras beteende i skolan är mycket likt Daniels och Villes, i *Onsdag kväll strax före sju*, som pratar, överröstar läraren under lektionerna och begår kriminella handlingar. Daniel liksom John-John formar sin identitet genom aggressivitet och konstruerar sin identitet främst utifrån fysiska prestationer.¹⁴⁸ Värderingarna i skolan är inget som karaktärerna kan eller vill ställa upp på. Skolan ses som ett

---

¹⁴³ Foley 2003, s. 213.

¹⁴⁴ Wahl 1993, s. 48.

¹⁴⁵ Foley 2009, s. 50f.

¹⁴⁶ Wahl 1993, s. 107.

¹⁴⁷ Wahl 1993, s. 23.

¹⁴⁸ Kåreland 2005, s. 324.

offentligt rum där stökigt uppträde och beteende inte accepteras.¹⁴⁹ Skolan inger John-John obehag och han gillar inte gymnasietets undervisning och intar en kritisk attityd mot skolmiljön. ”Jag blir inte så ofta nervös, men nu blir jag det. Jag tror det är doften. Det är samma doft som när jag var sju år och började i skolan.”¹⁵⁰ Det är så John-John beskriver sin upplevelse av första dagen i gymnasiet när han frågar vaktmästaren vilken sal han ska gå till. Även i *Shoo len* beskrivs skolan oftast negativt och där är det också doften av ”matoset” som gör luften kvalmig och ljudet i skolmatsalen som är ”hög” som ger läsaren en uppfattning av hur skolmiljön upplevs av karaktärerna.¹⁵¹

7.2.3 Hemmiljö

När John-John har ett samtal med kuratorn om sitt våldsamma beteende i skolan säger han: ”Man är som man är. Man ändrar sig inte i brådrasket.”¹⁵² John-John har en deterministisk syn på sin uppväxtmiljö och vilka val och möjligheter till förändring som finns för honom i en socialt belastad miljö. I *Vinterviken* betonas hur viktig hemmiljön är som en klassbakgrund för att få tillgång till konst och kultur.¹⁵³ Hemmet härrör från dess kopplingar till konstruktioner av den egna identiteten och känslan av tillhörighet.¹⁵⁴

Det John-John får veta om Elisabeths livsstil är helt annorlunda än hur hans hemmiljö ser ut. Brommamiljön skiljer sig också markant från Albys förorter. När Elisabeths pappa Frank bjuder in John-John och Sluggo till deras stenhus i Bromma, märker John-John hur annorlunda miljön är från hans egen uppväxtmiljö: ”Frank visar oss in i ett rum med glasdörrar och utsikt över Mälaren. På väggarna hänger jättelika målningar som ser ut som om de var gjorda av en treåring.”¹⁵⁵

När Elisabeth visar John-John sitt rum lägger han märke till att ”[d]et är välstädat och fint och mattfransarna ligger alldeles rakt.”¹⁵⁶ *Vinterviken*, till skillnad från *Shoo bre*, skildrar helt skilda miljöer och kontrasterna är stora mellan de olika miljöernas tonlägen och stämningar. Aleksandra Bida skriver i *Mapping Home in Contemporary Narratives* (2018) att det fysiska

---

¹⁴⁹ Kåreland 2005, s. 326.

¹⁵⁰ Wahl 1993, s. 65.

¹⁵¹ Foley 2009, s. 52.

¹⁵² Wahl 1993, s. 208.

¹⁵³ Kåreland 2005, s. 326.

¹⁵⁴ Aleksandra Bida, *Mapping Home in Contemporary Narratives*, Springer International Publishing AG, 2018, s. 1.

¹⁵⁵ Wahl 1993, s. 15.

¹⁵⁶ Wahl 1993, s. 131.

rummet präglas av ekonomiskt värde och tillhörighet, men också av en materiell realitet och mellanmänskliga relationer.¹⁵⁷

Romanen *Vinterviken* är geografiskt centrerad till olika platser i Stockholm såsom hemmet, skolan, träningslokalen, men också utomhus såsom tunnelbanan och stadens gator. Miljön växlar således mellan olika samhällsklasser och utemiljöer som kaféer och Gröna Lund. Berättelsens handling är mycket kopplad till den geografiska platsen Stockholm. Hemmiljön är den miljö som förekommer mest och det är där som det förekommer mest bråk och konflikter. John-Johns stökiga hemmiljö kan också i många fall kopplas till att han är en svår elev och att lärarna bekymrar sig för honom. Under hans skoltid har han varit föremål för sociala åtgärder. Han fick extra stöd av skolsystemen som remitterade honom till ”centralen för psykisk barn- och ungdomsvård.”

Jag var tio år och stammade och kissade i sängen och skolsyster tyckte att jag skulle gå till Centralen för psykisk barn- och ungdomsvård. Efteråt när vi gick hem frågade mamma om jag sagt nånting om Rolf. ”Nej” sa jag. ”Det är nog bra”, sa mamma, ”att du inte säger nånting om honom. Han skulle inte tycka om det.”¹⁵⁸

John-John har själv ingen förklaring till varför han har problem i skolan och när kuratorn frågar honom om varför så kan han inte ge någon förklaring. Men i tillbakablickar ter det sig som att det är relationen till hans styvpappa och till hans mamma som är den egentliga orsaken. Hemmiljön beskrivs ofta som en otrygg plats. John-Johns mamma mår psykiskt dåligt och klarar inte av att ta hand om varken sig själv eller sin familj. John-John får många gånger ta sig an vuxenrollen i familjen. Separationen från en fader innebär en förlorad identifikationsmöjlighet och John-John saknar en manlig positiv förebild att identifiera sig med. Men andra vuxna finns till för honom när föräldrarna sviker och inger hopp om att det finns en väg ut ur det mörka.

Även i Berggrens roman *Onsdag kväll strax före sju* bor en av huvudkaraktärerna, Ville, tillsammans med sin mamma som mår psykiskt dåligt och som inte kan axla föräldrarollen: ”Hon hade varken klätt på sig eller tvättat sig på flera dagar. Det skulle inte bli någon middag här idag.”¹⁵⁹ Ville får ta ansvaret och han känner sig ”trött på att vara morsa till sin morsa.”

---

¹⁵⁷ Bida 2018, s. 5.

¹⁵⁸ Wahl 1993, s. 202.

¹⁵⁹ Berggren 2014, s. 23.

I *Shoo bre* spenderar Oscar också mycket tid hemma framför datorn. Hans rum är hans område där han spenderar mycket tid ensam. Rummet är hans privata område och det blir en stor uppståndelse när hans lillasyster använder hans dator i hans rum när han inte är hemma. Ibland träffas skoltidningsredaktionen hemma hos honom. Det är också Oscar som tar arbetet med skoltidningen på störst allvar och när han är på sitt rum oroar han sig över att tidningen inte ska bli klar i tid: ”Tidningen gick trögt. Det var redan mitten på februari och ingen i redaktionen hade skrivit något.”¹⁶⁰

7.2.4 Den litterära promenaden

I primärlitteraturen förekommer flera exempel på promenader, där karaktärernas tanke och gång vävs samman. Romangestaltarnas förflyttning sker i samspel med det narrativa tempot och skiftar mellan att vara förstrött släntrande och snabbt framåtskridande. Däremellan sker avbrott, sidospår och tankegångar.

John-John och Elisabeth kommer från olika samhällsklasser, något som författaren markerar genom att låta dem bo på varsin sida av Vinterviken. Det finns flera hinder i deras kärlekshistoria. I början av romanen gör John-John inbrott i Elisabeths hem och dessutom avslöjar han för sin styvfar att det finns värdefulla tavlor som Elisabeths pappa gömt undan. John-Johns styvfar gör sedan inbrott i Elisabeths hus. När Elisabeth får veta om John-Johns inblandning i inbrottet lämnar hon honom. Överväldigad av ilska och sorg skyndar sig John-John till Vinterviken för att komma närmare Elisabeth: ”Jag springer ända ner till banan vid Slagsta. Benen känns som bly och tankarna far runt i skallen. Jag försöker koncentrera mig på löpningen, men det är som om all kraft runnit ur mig. Nere vid vattnet stannar jag och ser bortåt hennes håll. Hur långt är det? Några kilometer? [...] rusar uppför backen och så springer jag ner igen och jag springer uppför den medan jag gråter och tappar räkningen på hur många gånger jag sprungit den.”¹⁶¹ Citatet är ett utdrag som illustrerar hur John-Johns blick, tanke och intryck kopplas till hans förflyttning kring Vinterviken. Hans rörelser skildras liksom hans tankars irrfärder. I *Vinterviken* är det just Vinterviken som skiljer John-John och Elisabeth åt och det är också där de först får kontakt med varandra när han räddar Elisabeths lillasyster

---

¹⁶⁰ Foley 2003, s. 60.

¹⁶¹ Wahl 1993, s. 223.

Patricia från att drunkna. Även i *Onsdag kväll strax före sju* kopplas Daniels känslor, tankar och intryck till hans springande förbi höghusen.¹⁶²

Enligt Alexandra Borg är en språngmarsch en emancipatorisk rörelse. Friheten att förflytta sig till en plats till en annan är mer än att röra på sig.¹⁶³ Springandet är något mer än en fysisk förflyttning. Ella i *Shoo len* springer hem efter festen och hennes känsla av glädje uttrycks i hur hon springer. ”Hon sprang längs stigarna mellan radhusen, förbi de grönskande häckarna, kände den varma vinden mot kinderna. Hon var upprymd mindes inte när hon hade känt sig så glad.”¹⁶⁴

Borg skriver i *En vildmark av sten* (2011) att promenaden i litteraturen knyter samman motiv, bilder och karaktärernas tankar. Det associativa tänkandet kopplas samman med gången. Hur karaktärerna går, men också var i staden de går, berättar mycket om vem de är och deras plats i historien.¹⁶⁵ Gestalternas förflyttningar i staden skildras genom en gående persons perspektiv. Romanerna, av Wahl, Foley och Berggren har ett liknande sätt att skildra miljö och tankar utifrån en gående persons perspektiv. När Karim går hem efter att ha träffat Nikoo promenerar han samtidigt som han i tankarna befinner sig i fantasins värld:

Han gick med lätta nästan, svävande steg, såg på parabolantennerna som satt på var och varannan balkong och låtsades att han befann sig på en annan planet, eller i en science fiction-film. Kroppen förflyttade sig till den plats han föreställde sig, bara för att snabbt upplösas och vara på nästa plats. Tid och rum upplöstes. Han befann sig inte längre i förorten, i Sverige, i världen, utan tillhörde ett gigantiskt kosmiskt andetag.¹⁶⁶

Karims promenad och tankar samspelar med varandra och miljöbeskrivningen ger en bakgrund som bidrar till att skapa stämningar.¹⁶⁷ Promenaden uppmuntrar karaktärerna till avvikande tankegångar och associationer. Foley visar i sina böcker hur romangestalternas tankegångar bäst kommer till sin rätt under en promenad och det associativa tänkandet blandas samman med gången. ”Han gick i sina egna funderingar, förvånades över hur ofta han verkade föra samtal med sig själv.”¹⁶⁸

---

¹⁶² Berggren 2014, s. 151.

¹⁶³ Borg 2011, s. 248.

¹⁶⁴ Foley 2009, s. 276.

¹⁶⁵ Borg 2011, s. 248.

¹⁶⁶ Foley 2009, s. 338.

¹⁶⁷ David Geherin, *Scene of the crime: The importance of Place in Crime and Mystery Fiction*, Jefferson, North Carolina and London: McFarland & Co 2008. Citerad i Borg, *Brottsplats: Stockholm: urban kriminallitteratur 1851–2011*, Stockholm: Stockholmia 2012, s. 24.

¹⁶⁸ Foley 2009, s. 62f.

Han tittade upp, saktade in stegen och undrade om han verkligen skulle återvända. /.../ Vad som helst var att föredra framför att vara hemma. På den andra sidan vägen såg han klungor av folk på väg från Loftet. De skrek högljutt, verkade glada. Han närmade sig lokalen. Ett litet gäng hängde utanför och rökte i det strilande regnet. De sista krigarna, tänkte han, de som absolut inte ville vara hemma tidigt på en lördagskväll. Han stannade upp. Tvekade. Varför fortsätta? Han kanske borde dra hemåt i alla fall.¹⁶⁹

I Foleys böcker nämns promenaden också ofta som en del av karaktärernas vardag och ofta intar de gatan enskilt och tar sig tid att upptäcka och attraheras av gatornas liv.¹⁷⁰ Flera miljöskildringar i Foleys böcker inleds med en hastig förflyttning från en plats till en annan och en tankegång till en annan. Det händer dessutom att gestalter presenteras genom att de kommer gående, springande, eller till och med inspringande i handlingen. Den litterära promenaden i Foleys böcker befinner sig i olika rumsliga plan och de många skiftningarna mellan här och någon annanstans belyser varandra på samma sätt som nu och dåtid. När Karim går ut för att handla tobak åt sin pappa framgår det hur han går och hans tankar rör sig mellan olika platser, vad som kan komma att hända och vad som ska hända:

Han gick i sina egna funderingar, förvånades över hur ofta han verkade föra samtal med sig själv. Huvudet fylldes av röster, hans egna och andras, och samtalen pågick utan uppehåll. Han undrade om det var likadant för alla andra. Mamma hade sagt en halvtimme. Hon förstod inte att så fort man gav sig ut i området träffade man ofrånkomligen någon man kände. Och man stannade upp, bytte några ord, och rätt vad det var hade man dödat ett par timmar. Han hoppades att huvan skulle dölja honom. Han skrattade till när han tänkte att en heltäckande burka hade sina fördelar. Så fort som möjligt ville han hem, lyssna på musik, skriva fortsättningen på Sebbes utkast. Han log åter. De två sista raderna måste bort. Mia skulle få hjärtslag.¹⁷¹

Enligt Alexandra Borg underbygger den litterära stadspromenaden gestaltningen. Hur gestalterna går, men också var de rör sig säger mycket om vem gestalten är och om gestaltens plats i historien.¹⁷²

---

¹⁶⁹ Foley 2009, s. 109.

¹⁷⁰ I Foleys böcker *Shoo bre* och *Shoo len* nämns ordet ”promenad” ett flertal gånger, i jämförelse med Wahls *Vinterviken* och Berggrens *En enda kväll* och *Onsdag kväll strax före sju*, där ordet ”promenad” aldrig förekommer.

¹⁷¹ Foley 2009, s. 63.

¹⁷² Borg 2011, s. 148.

I Wahls och Berggrens böcker nämns karaktärernas promenerad mycket lite i jämförelse med Foleys två verk. Medan Wahls och Berggrens karaktärer mest går runt utan att koppla tanke så mycket till promenaden, går i regel Foleys karaktärer av tvång och missnöje. Karaktärerna förmedlar en rumslighet med sina steg som är spänningsfylld och ger historien mer dynamik: ”Han tog trapporna upp mot Åhléns, promenerade längs Drottninggatan i riktning mot Gamla stan. När han passerade Rosenbad, och innan han nådde Riksdagshuset, stannade han upp.”¹⁷³

Gatuperspektivet används ofta som en narrativ synvinkel hos Foley. Gatan har dubbla användningsområden. Den är en plats för sociala interaktioner och även en förbindelselänk för att komma från en plats till en annan.¹⁷⁴ Det är med geografiforskaren Tuans ord ett gatuperspektiv skapad av mänskliga erfarenheter.¹⁷⁵ I artikeln ”Place: An Experiential Perspective” (1975) skriver Tuan att det krävs tid att lära känna en plats väl. Att ha erfarenhet av en plats tar tid och det innebär också att känna till det förflutna och sitt eget förflutna som är bevarat i platsen, till exempel i skolbyggnaden.¹⁷⁶ Platsen är i huvudsak kopplad till användning och på vilket sätt den används. Det vill säga platsen skapas av människor för mänskliga ändamål.¹⁷⁷

Enligt Burton Pike medför det att karaktärerna blir mer aktiva i handlingen, i jämförelse med om karaktärerna betraktar staden från ovan i ett panoramaperspektiv. Hos Foley upplever karaktärerna förorten och dess omgivningar på ett aktivt sätt. Resultatet blir en koncentrerad och psykologiserad skildring av staden.¹⁷⁸ Gatan är ett dynamiskt rum präglad av rörelse och därför görs den också till en plats för konflikter.¹⁷⁹ Det är ofta där som rån, hot och konflikter sker i Foleys böcker *Shoo bre* och *Shoo len*. De framställda miljöerna uttrycker olika föreställningar och ibland avspeglar miljön karaktärens inre tillstånd snarare än en återgivning av en faktisk plats. I *Shoo len* beskrivs stadsrummet som kall och otryggt: ”Det var alltid kusligt att gå genom gångtunneln på kvällen. Väggarna såg ut som kala grottväggar och korsdraget blåste jämt stormstyrka. När hon kom ut på torget tänkte hon gå genom centrum och handla, men ändrade sig. Det var kallt och hon var trött. Hon ville hem så fort som möjligt. Instinktivt,

---

¹⁷³ Foley 2009, s. 294.

¹⁷⁴ Borg 2011, s. 105.

¹⁷⁵ Tuan 1977, s. 4ff.

¹⁷⁶ Yi-Fu Tuan, ”Place: An Experiential Perspective”, *Geographical Review*, vol. 65, no. 2, 1975, s. 164.

¹⁷⁷ Tuan 1975, s. 165.

¹⁷⁸ Burton Pike, *The image of the City in Modern Literature*, Princeton: Princeton University Press 1981, s. 35. Textstället presenteras och diskuteras i Borg 2011, s. 289.

¹⁷⁹ Borg 2011, s. 288.

som om hennes kropp ville förmedla det utsatta läget hon befann sig i, ökade hon takten medan hon genade över den ödsliga parkeringen.”¹⁸⁰

Foleys romangestalter intar stadsrummet med kropp och blick, vilket är knutet till två rumsmetodologiska begrepp, som är förbundna med den urbana erfarenheten: flanören och blicken. Flanören betraktar och berättar om staden. Historiskt sett har flanörgestalten varit manligt kodad.¹⁸¹ Flanören förmedlar kunskap om livet i den moderna staden. Det är en utpräglad urban gestalt vars kännetecken går igen i romangestalten Elias i *Shoo bre*:

Han [Elias] hade varit uttråkad hela sportlovet och det var redan torsdag. Han hade åkt in till Skärholmen och Heron City ett par gånger med Josef och Mojo. De hade gått på bio och ätit pizzor, köpt godis och tittat på CD-skivor.¹⁸²

Det beskrivs också hur det offentliga rummet ser ut i Skärholmens centrum. De andra besökarna är äldre män som röker, pratar och spelar backgammon. Elias farbrors pizzeria är också flitigt besökt av Elias och hans kompisar och trots att Elias är minderårig brukar han vistas på Puben i centrum, där han känner ägaren. Elias är en romangestalt som behärskar den urbana miljön.

7.2.5 Panoramaperspektivet och förorten som en positiv plats

I Douglas Foleys ungdomsroman *Shoo bre* (2003) är miljöbeskrivningarna av förorten Alby särskilt framträdande. Skildringen av Albys höga hus och miljö är stereotypiska och skildras i stor skala.¹⁸³ Men istället för att visa en enbart negativ bild av förorten visar miljöbeskrivningen hur förorten Albys många immigrerade invånare bidrar till en positiv miljö. På torget säljs grönsaker, det talas många olika språk och från lägenheterna hörs hög musik. Det finns ingen tystnad och tomhet. I boken finns en tro på att förortens ungdomar klarar sig själva och har en självständig identitet, också i *Vinterviken* ges en positiv bild av hur den nya generationens ungdomar har en möjlighet att förändra samhällsstrukturen. I inledningen till *Shoo bre* står huvudkaraktären Oscar på taket och ser ut över Alby:

---

¹⁸⁰ Foley 2009, s. 39.

¹⁸¹ Laura Mulvey, *Visual and Other Pleasures*, Bloomington: Indiana University Press 1989, s. 14.

¹⁸² Foley 2003, s. 150.

¹⁸³ Foley 2003, s. 8.

Han hörde musik och röster. Det var röster från olika teveprogram, på svenska, turkiska, arabiska och en mängd andra språk som folk tog in på sina satellitkanaler. [...] Man kunde tro att man befann sig i ett främmande land och inte bara ett tiotal kilometer från Sveriges huvudstad.¹⁸⁴

Det framstår som att den mångspråkiga ljudbilden av olika röster förmedlar trygghet, men framstår även som exotisk och främmande. Skildringen uppmärksammar de ljud som förorten ger och istället som en labyrinth gestaltas förorten som lättöverskådlig. När Oscar står på taket och ser ner över höghusområdet framstår det omgivande landskapet som begripligt. Det är en plats där han känner sig hemma och som han behärskar åtminstone för stunden. Han känner sig också mindre ensam och mer som en del av en gemenskap när han ser ut över förorten. När han ser ner på marken ser han skräp:

På asfalten, på gången mellan centrum och höghuset gick en liten virvelvind. Den kastade några plastpåsar, torkade löv och bortkastade godispåsar runt, runt utan mål och mening. När vinden avtog landade allt skräp på gatan bara för att i nästa stund ryckas med och igen snurra runt med samma bristande mål, samma bristande mening. Han tittade, som hypnotiserad, och tänkte att de dansande plastpåsarorna liknade hans eget liv.¹⁸⁵

Plastpåsen nere på marken liknas vid Oscars eget liv som går runt med samma bristande mål och mening. När Oscar ser ut över taken utgör det en vändpunkt i berättelsen. Utsikten innebär en självinsikt och personlig kännedom. Förorten underlättar och hjälper karaktären att få fram sin potential.¹⁸⁶

Ett stadslandskap sett från luften är ett vanligt litterärt grepp. Städer och urbana miljöer nere på marken kan liknas vid labyrinth. Nere på marken saknas ett övergripande perspektiv och det är lätt att gå vilse, men från ovan ser vi husens placering och logiken som ligger bakom placeringen. Panoramavyn över staden talar till en längtan efter kontroll enligt Wistisen.¹⁸⁷ Alexandra Borg menar att en vy från ovan förändrar seendet. Det är som att läsa av en abstrakt karta och inger en förståelse för stadens komplexa enhet. Blickens svep över det urbana rummet betonar känslan av tillhörighet.¹⁸⁸

---

¹⁸⁴ Foley 2003, s. 8f.

¹⁸⁵ Foley 2003, s. 8f.

¹⁸⁶ Lieven Ameel, "The city novel. Measuring referential, spatial, linguistic and temporal distances." *The Routledge handbook of literature and space*, Tally Jr. (red.), Abingdon, Oxon: Routledge 2017, s. 234.

¹⁸⁷ Wistisen 2013, s. 8f.

¹⁸⁸ Borg 2011, s. 189ff.

När Oscar står uppe på taket och ser ut över förorten får han ett ändrat perspektiv på orten och ett annat sätt att se på sin tillvaro och identitet. På så sätt vinner han kontroll över rummet. Förorten Alby är i dessa två böcker en plats som är starkt förknippad med framförallt män som står utanför samhället, men som på olika sätt finner sin egen identitet och kontroll över sin omgivning.

På en hög höjd över staden kan vi se ut över landskapet och våra vyer vidgas och blir längre än den egna gatan eller kvarteret. Det gäller också Oscar i *Shoo bre* som tittar ut över en miljö som vi som läsare förstår att han behärskar. Han äger landskapet bara genom att betrakta den.¹⁸⁹ Perspektivbytet gestaltar ett maktövertagande, men samtidigt vet Oscar att ingen i förorten kommer att märka att han i några minuter befinner sig i en maktposition.¹⁹⁰

Satellitkanalerna som Oscar hör var omdiskuterade kring år 2000 och det var många som inte uppskattade parabolantennerna på lägenhetsfasaderna. I Rinkeby försökte en hyresvärd vräka sin hyresgäst med argumentet att parabolerna kunde ramla ner i huvudet på förbipasserande, fast det aldrig har hänt under modern historia.¹⁹¹ I romanen *Shoo bre* använder sig Foley av satellitkanaler för att redan under romanens första sidor visa på en förortsmiljö som är präglad av mångfald. Förorten kan också ses som en internationell informationscentral. Där diskuteras de senaste nyheterna om utvecklingen i hemlandet. Ristilammi skriver att ny teknik används för att förstärka etniciteten och på så sätt skapas en ny rumslighet i förorten.¹⁹²

De första sidorna i romanen *Shoo len* inleds på samma sätt som *Shoo bre*, med en panoramavy över Alby. Karaktärerna Sebbe, Karim och Metin bestämmer sig för att gå upp för trapporna till skolans tak när skolans rektor Ulla uppenbarar sig och frågar vad de gör där och Metin sveper med handen över området och svarar: ”Vi kollar utsikten.”¹⁹³ Metin förmedlar en känsla av stolthet, inte så mycket över den egna invandrarbakgrunden som över förortsbakgrunden. Det finns en känsla hos karaktärerna att få komma bort från området, men också en kärlek till förorten och en önskan om att få bli respekterad för var de kommer ifrån. Platsen betyder således mycket för karaktärerna identitetsskapande. Förorten beskrivs som en plats där de unga har makt att kunna göra som de vill. I artikeln ”(O)tryggheten och framtiden – viljan att göra skillnad” skriver författarna att efter intervjuer med unga i förorten visar det

---

¹⁸⁹ Wistisen 2013, s. 9.

¹⁹⁰ Wistisen 2017, s. 254.

¹⁹¹ Wistisen 2017, s. 225.

¹⁹² Ristilammi 1997, s. 83.

¹⁹³ Foley 2009, s. 20.

sig att unga uppfattar förorten som en trygg plats. Den känsla som ungdomarna uttrycker kopplas till att de är uppvuxna i området. De hör så att säga till förorten.¹⁹⁴

Det skapas en identitet i förorten som är kopplad till dess omgivande miljö och personerna som bor där. Identiteter skapas genom skillnad i kontrast till andra miljöer och identiteter. Karaktärerna i romanerna vet vilken tillhörighet de har och vad de inte vill vara och vad de inte är. Förorterna symboliserar en identitet och en annorlundahet.¹⁹⁵

7.3 Klass, identitet och insikt

Ett exempel när staden får karaktären av en labyrint är när Alexandra Morgonstierna, i romanen *En enda kväll*, rymmer från Lidingholm och får följa med till Martins och Esperanzas träffpunkt i Alsta. Då förstärks den negativa skildringen av förortsmiljön.

Stödd på Martin lät hon sig föras in på en gångväg genom en labyrint av höghus. Hon hade aldrig varit i ett bostadsområde som det här, såg på allt det främmande – gallren för fönstren på bottenvåningarna i husen, klottret på väggarna, skräpet på marken, den nedtrampade resten av en gräsmatta – men kunde inte riktigt ta in det.¹⁹⁶

I Alexandras ögon är träffpunkten en undanskymd, mörk plats där det finns råttor. Hennes intryck utgör upptakten till slutet av berättelsen och miljöbeskrivningen ramar in platsen för handlingen i och med att läsaren får följa Alexandra på hennes färd genom kvarteren.

Även Esperanza föreställer sig hur Alexandra uppfattar Alsta. ”Esperanza kastade en blick längs fasaden på höghuset där hon bodde och inbillade sig att hon såg det med Alexandras ögon. Tjejen måste tycka att hon hade hamnat i slummen.”¹⁹⁷ Alexandras upplevelse av förorten Alsta ligger också nära Esperanzas beskrivning av Alsta som ”slummen”. För Alexandra ter sig förorten som en labyrint. ”När de snurrat omkring så länge att hon blivit övertygad om att hon aldrig skulle hitta ut igen utan Martins hjälp började de gå bort från husen, mot motorvägen.”¹⁹⁸ Citatet är hämtat från avsnittet där Martin stoppar Alexandra från att begå självmord. Bilden av

---

¹⁹⁴ Zulmir Becevic, Magnus Dahlstedt och Johan Frempong, ”(O)tryggheten och framtiden – viljan att göra skillnad” i *Förortsdrömmar: Ungdomar, utanförskap och viljan till inkludering*, Magnus Dahlstedt (red.), Linköping Studies in Social Work and Welfare 2018, s. 145.

¹⁹⁵ Wistisen 2013, s. 6.

¹⁹⁶ Berggren 2006, s. 64.

¹⁹⁷ Berggren 2006, s. 67.

¹⁹⁸ Berggren 2006, s. 64.

labyrinten hjälper läsaren att förstå hennes förvirring efter händelsen. På liknande sätt framställs staden som en mörk labyrint i *Shoo len*, *Onsdag kväll strax före sju* och *Vinterviken*, där det finns gångtunnlar och passager för romangestalterna att gömma sig i och för att komma undan.¹⁹⁹ Labyrinten som motiv kan också vara ett sätt att visa hur svårt det är för Alexandra att passa in i stadsrummet. Individens skrivs in i miljön och romankaraktärens uppfattning skapar platsen.²⁰⁰

Kartor och litteratur försöker på liknande sätt orientera läsaren eller betraktaren i världen. En karta tjänar till att orientera oss i det verkliga rummet och en litterär text tjänar till att orientera oss i ett fiktivt rum. Men den litterära textens geografi kan också läsas utan syftet att läsaren ska finna en riktig plats. Den fiktiva förorten Alsta är ett exempel på hur läsaren orienterar sig i ett rum som inte finns i verkligheten, dock är det ett rum som påminner om andra verkliga förorter.²⁰¹

Alexandra bestämmer sig för att rymma från Lidingholm och promenerar gata upp och gata ner och mötet med Martin och Esperanza i förorten får henne att känna sig ännu mer missförstådd och vilsen. Berättelsen slutar också med att Alexandra återvänder till villan i Lidingholm. Alexandra gör en rymning och kommer till självkänedom, två motiv som används för att gestalta identitetssökande och mognad.²⁰² Det är framförallt Alexandras ”hemlöshet” i den urbana samtida tillvaron som relateras till hennes oförmåga att känna sig hemmastadd varken i förorten Alby eller i Lidingholm. Hon lyckas aldrig känna sig hemma i någon av de olika rum som hon passerar genom romanen. Alla framstår som reserverade för någon annan. Enligt Wistisen är tonåringen som inte lyckas förvalta sin stora frihet en stereotyp skapad av efterkrigstiden.²⁰³

I *Shoo len*, *En enda kväll*, *Onsdag kväll strax före sju* och *Vinterviken* placeras de vilсна ungdomarna i betongförortens offentliga miljöer. De befinner sig i stadens utkanter, i höghusområden, gångtunnlar och vid tunnelbanestationer. Förorterna var en markant förändring när de byggdes i stadsrummet och det var något helt nytt att bo många människor i höga hus utanför staden. Enligt Caroline Merkel saknar höghusen, utanför stadens centrum,

---

¹⁹⁹ Berggren 2014, s. 145.

²⁰⁰ Emmanuelle Peraldo, “From the City of London to the Desert Island: Defoe and the writing of space and place”, *The Routledge handbook of literature and space*, Tally Jr. (red.), Abingdon, Oxon: Routledge 2017, s. 249.

²⁰¹ Christina Ljungberg, “Reading as Mapping”, *The Routledge handbook of literature and space*, Tally Jr. (red.), Abingdon, Oxon: Routledge 2017, s. 95.

²⁰² Vivi Edström, ”Värderingar i ungdomslitteraturen”, *Ungdomsboken: Värderingar och mönster*, Stockholm: Liber 1984, s. 36.

²⁰³ Wistisen 2017, s. 161.

historia och därför kopplas de samman med den unga generationen, både deras möjligheter, och deras svårigheter. Förorten speglar unga människors position och livsvillkor. Stadens periferi blir en förbindelselänk mellan landsbygden och stadens centrum vilket tar fasta på tonåringars tröskelfarenhet.²⁰⁴

Ett gemensamt tema i böckerna *Vinterviken* och *En enda kväll* är hur huvudpersonerna John-John och Martin får känna på hur det är att befinna sig i en annan klass då de möter Elisabeth respektive Alexandra. De är medvetna om att det finns ett annat liv och förundras över överklassens miljö, men de är medvetna om sin egen identitet och klasstillhörighet. De får på olika sätt höra hur viktig skolan är. I sina möten med personer från överklassen jämför de sina egna förortsliv med ett ”lyxliv”, men de kommer till insikt om att även om Elisabeth och Alexandra kommer från ekonomiskt gynnsamma miljöer, har de svårt för att känna att de hör hemma någonstans och har otrygga familjeförhållanden. Martin och John-John inser således att pengar inte kan köpa lycka.

I takt med att John-John lär känna Elisabeth blir han medveten om hennes dåliga mående, osäkerhet och mindervärdeskänslor. För John-John blir det gestalter utanför hans familj som blir hans räddning och de erbjuder vänskap och tröst när han känner sig ensam. Hans svensklärare Janne uppmuntrar honom att skriva och stärker hans självkänsla och Kurt förmedlar vikten av skolan för att lyckas i livet.

Martins möte med Alexandra gör honom medveten om att han måste ta eget ansvar och påverka sitt liv till det bättre.²⁰⁵ Han bestämmer sig också för att behålla hittelönen som han fått för att han återlämnade Alexandras dator till att köpa en egen dator. Istället för att ge pengarna till sin mamma, som han hade tänkt från början, bestämmer han sig för att investera i sin egen framtid och genom detta beslut öka sina möjligheter i livet.

Ett gemensamt tema i böckerna *Shoo bre*, *Shoo len* och *Onsdag kväll strax före sju* är hur flera av huvudpersonerna kommer till insikt om att de måste lyckas med sina studier för att få en bra framtid. Utbildning återkommer flera gånger i romanen som ett sätt att lyckas nå framgång. I *Shoo bre* räddar Suzan livet på Oscar när han tänker hoppa från höghusets tak. På ett liknande sätt räddar Martin livet på Alexandra i *En enda kväll*. I *Shoo len* inträffar en brand på skolan under avslutningsdagen vilket får katastrofala följder som leder till att både elever och lärare dör. Det är Ella och Karim som av olika anledningar är besvikna på livet och

---

²⁰⁴ Caroline Merkel, ”meine verdammte Gegend”: Literarische Aneignungen der Vorstadt”, *Topographien der Kindheit: Literarisch, mediale und interdisziplinäre Perspektiven auf Orts- und Raumkonstruktionen*, Caroline Roeder (red.), Bielefeld: Transcript 2014, s. 137. Textstället presenteras och diskuteras i Wistisen 2017, s. 161 och 283.

²⁰⁵ Berggren 2006, s. 124.

samhället. De förorsakar branden utan att förutse vilka katastrofala följder som det leder till. Men när de ser kraften i lågorna kommer de sakta till insikt om vilka följder branden kan komma att få. De backade från den kraftiga elden, såg hur tjocka svarta moln bolmade upp i taket och började fylla korridoren. ”Shit, vad har vi gjort?” undrade Karim [...]”²⁰⁶

Även i *Onsdag kväll strax före sju* inträffar en tragedi i slutet av romanen när Ville hittas mördad och det påverkar alla i klassen på olika sätt. Daniel, som har mördat Ville, upplever skam och skuld över att han har mördat sin bästa vän. I slutet av romanen erkänner han för polisen att han är mördaren: ”Daniel kände en underlig lättnad. Det var inte över, det skulle det aldrig bli. Han skulle leva med det här för alltid, aldrig försonas med det han hade gjort.”²⁰⁷

8. Sammanfattning

I ungdomsromanerna, som jag har undersökt, tillkännager ungdomarna ofta hur de känner sig utanför samhället på grund av samhällets förhållningssätt mot dem och vilken miljö de kommer ifrån. Det går att se hur tankarna kring den egna framtiden och det som de önskar få ut av livet förändras under berättelsens gång. Till exempel inser Elias i *Shoo bre* att han måste satsa på skolan för att få en framtid utanför förorten. Ett vanligt förekommande tema i böckerna är att flera av karaktärerna inser att höga betyg är ett sätt att komma från förorten och få ett bättre liv.

Trots författarnas skilda intentioner förenas författarna i sin strävan att ringa in upplevelsen av en specifik stadsmiljö – Wahls karaktär John-Johns konflikter med sin omgivning, Foleys skildring av Elias som vill komma bort från den kriminella miljön, Berggrens Martin som vill ta ansvar för sitt eget liv och komma bort från förortsmiljön.

I romanerna ställs djupa moraliska frågor om olika sätt att leva och om vikten av att göra rätt val i livet. Därmed åskådliggörs det hur klass och identitet är delar i ett komplext system av skillnader. Klass och identitet påverkar varandra, och därvid blir det möjligt att även utläsa en civilisationskritik i skildringen. Författarna skildrar förorten på olika sätt, den framställs ur ett panoramaperspektiv, gatuperspektiv, kollektivt eller enskilt. Vid en närmare undersökning av primärlitteraturen tycks det förekomma framställningar av förorten som påminner om varandra: utsikten från ovan, panoramavyn över förorten och promenaden och förflyttningen till fots.

---

²⁰⁶ Foley 2009, s. 383.

²⁰⁷ Berggren 2009, s. 191.

I *Vinterviken* och *En enda kväll* ges flera hänvisningar till klasskillnader och klasstillhörighet. Jämförelserna, mellan rik och fattig, lyfts fram när karaktärerna jämför sina hem och materiella villkor med överklassen och miljöskillnaderna blir då tydliga. Skildringen av John-Johns och Elisabeths relation visar avståndet mellan dem: Det geografiska avståndet mellan Alby och Bromma och avståndet i klasstillhörighet.

Förortsmiljön präglar romangestaltarnas identitet. Elias i *Shoo bre* upplever att han är fast i sin kriminella livsstil och för att han ska kunna bryta måste han komma bort ifrån förortsmiljön. Att huvudpersonen begår kriminella handlingar förekommer också i *Vinterviken*, *Shoo bre*, *Shoo len* och *Onsdag kväll strax före sju*. Det är tydligt att romankaraktärernas miljö har format deras livsstil vilket är kopplat till deras egen identitet, uppväxtmiljö och plats.

Martins möte med Alexandra leder till att han kommer till insikt om hur han ska satsa på sin framtid för att få ett bättre liv genom att köpa en laptop för pengarna som han fick som hittelön.

Författarna skildrar de geografiska avstånden i romanerna som mer eller mindre tydliga. De med lägre klass bor i ett område med lägre status. De områdena är också invandrartäta och sämre både gällande kriminalitet och social ställning.

Ett gemensamt tema i böckerna är att huvudpersonerna kommer från underklassen och en förortsmiljö, vilket präglar deras identitet. Många karaktärer, som till exempel Karim i *Shoo len* och Abdi i *Onsdag kväll strax före sju*, får insikt i att de måste klara sina studier för att få en bättre framtid. Utbildning återkommer som ett didaktiskt inslag i flera av böckerna, men är framförallt tydlig i Foleys två verk *Shoo bre* och *Shoo len*.

Flera av karaktärerna känner sig utanför samhället och är besvikna på sina föräldrar som inte lyckas ta ansvar för varken sina barn eller sitt hem. Ungdomarna får således ofta ta ett stort ansvar hemma och måste dessutom försöka klara sina studier. Många av dem känner sig utanför sin egen klass och förort, till exempel John-John och Elisabeth i *Vinterviken*, som kommer ifrån olika samhällsklasser och miljöer, vilket präglar deras identitet.²⁰⁸ Båda känner att de av olika anledningar inte passar in i skolan och trots att Elisabeth kommer från en ekonomiskt gynnad miljö har hon, precis som John-John, svårt för att finna sig tillrätta i tillvaron. Men det finns exempel på andra karaktärer som Elias i *Shoo bre* som behärskar den urbana miljön, men han får problem när han börjar begå kriminella handlingar. Detsamma gäller för John-John som begår inbrott och stölder vilket får till följd att hans brottsliga handlingar komplicerar hans liv och han får ta konsekvenserna. Några av romangestalterna visar sin besvikelse på samhället

---

²⁰⁸ Kåreland 2005, s. 340.

och vuxenvärlden genom att som Ella och Karim i *Shoo len* förorsaka en brand i skolan utan att förutse vilka katastrofala följder som det leder till. Berättelsen presenteras från ett auktoritärt vuxet perspektiv, vilket hör till barn- och ungdomsbokens didaktiska funktion.²⁰⁹

Romanerna slutar alltid med att romangestalterna stannar kvar i förorten, vilket är en miljö som de identifierar sig med. De försöker på olika sätt förbättra sina liv, antingen genom studier eller att de får nya insikter om vilka konsekvenser deras handlingar får. Men de identifierar sig så mycket med sin egen klasstillhörighet och plats att de stannar kvar i samma utgångsläge som där berättelsen började. Även om karaktärerna får uppleva hur livet ter sig i en högre klass inser de att det inte är bättre och att materiella tillgångar inte kan köpa lycka. Att huvudpersonerna kommer att stanna kvar hemma i förorten kan liknas vid att barnböcker ofta har handlingsmönstret hemma-borta-hemma. De får upptäcka nya äventyr och begå misstag och komma till insikt, men till slut återvänder de hem igen. Enligt Perry Nodelman är hemkomsten, i många fall, ett accepterande av de vuxna normerna.²¹⁰

9. Källförteckning

9.1 Primärmaterial

Berggren, Mats, *En enda kväll*, Stockholm: Rabén & Sjögren 2006.

Berggren, Mats, *Onsdag kväll strax före sju*, Stockholm: Opal 2014.

Foley, Douglas, *Shoo bre*, Stockholm: Bonnier Carlsen 2003.

Foley, Douglas, *Shoo len*, Stockholm: Bonnier Carlsen 2009.

Wahl, Mats, *Vinterviken*, Stockholm: Bonnier Carlsen 1993.

---

²⁰⁹ Perry Nodelman, *The Hidden Adult: Defining Children's Literature*, Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press 2008, s. 77.

²¹⁰ Nodelman 2008, s. 78.

9.2 Sekundärmaterial

9.2.1 Tryckt material

Bachtin, Michail, ”Kronotopen. Tiden och rummet i romanen. Essäer i historisk poetik”, *Det dialogiska ordet*, övers. Johan Öberg, Gråbo: Anthropos 1991.

Becevic; Zulmir, Dahlstedt; Magnus och Frempong; Johan, ”(O)tryggheten och framtiden – viljan att göra skillnad” i *Förortsdrömmar: Ungdomar, utanförskap och viljan till inkludering*, Magnus Dahlstedt (red.), Linköping Studies in Social Work and Welfare 2018, s. 141-162.

Benjamin, Walter, *Passagearbetet: Paris, 1800-talets huvudstad* [1927 – 1940], övers. Ulf Peter Hallberg, Stockholm: Atlantis 2015.

Bida, Aleksandra, *Mapping Home in Contemporary Narratives*, Springer International Publishing AG 2018.

Borg, Alexandra, *Brottsplats: Stockholm: urban kriminallitteratur 1851–2011*, Stockholm: Stockholmia 2012.

Borg, Alexandra, *En vildmark i sten: Stockholm i litteraturen 1897–1916*. Diss., Stockholm: Stockholmia 2011.

Cresswell, Tim, *Space: A Short Introduction*, Oxford: Blackwell Publishing 2004.

Edström, Vivi, ”Värderingar i ungdomslitteraturen”, *Ungdomsboken: Värderingar och mönster*, Stockholm: Liber 1984, s. 11-51.

Fioretos, Aris, *Det kritiska ögonblicket. Hölderlin, Benjamin, Celan*. Diss., Stockholm: Norstedt 1991.

Geherin, David, *Scene of the crime: The importance of Place in Crime and Mystery Fiction*, Jefferson, North Carolina and London: McFarland & Co 2008.

Halldén, Gunilla, *Naturen som symbol för den goda barndomen*. Stockholm: Carlsson, Bokförlag, 2009.

Hammarén, Nils, *Förorten i huvudet. Unga män om kön och sexualitet i det nya Sverige*. Diss., Stockholm: Atlas 2008.

Hansson, Petra, "Förortens färger. Natur och kultur i Johannes Anyurus *Det är bara gudarna som är nya*", *Ekokritik. Naturen i litteraturen. En antologi*, Sven Lars Schulz (red.), Uppsala: CEMUS 2007.

Hermansson, Hans Erik, *Fristadens barn. Om ungdomars livsstilar, Kulturer och framtidsperspektiv i 80-talets Sverige*, Göteborg: Daidalos 1988.

Högberg, Lena, *Miljonprogram i Stockholm: En utställning om byggandet, boendet, människorna*, Ulrika Sax (red.), Stockholm: Stockholms stadsmuseum 2000.

Kessler, Marni, "Dusting the Surface, or the Bourgeoisie, the Veil, and Haussmann's Paris", *The invisible Flâneuse? Gender, Public Space, and Visual Culture in Nineteenth-Century Paris*, Aruna D'Souza och Tom McDonough (red.), Oxford: Manchester University Press 2006.

Kåreland, Lena, "Kön och klass i Mats Wahls *Vinterviken*", *Modig och stark – eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola*, Lena Kåreland (red.), Stockholm: Svenska barnboksinstitutet 2005.

Kåreland, Lena, "Rummet i barnlitteraturen", i *Litteraturens underland. Festskrift till Boel Westin*, Maria Andersson, Elina Drucker och Kristin Hallberg (red.), Stockholm: Makadam förlag 2011.

Kåreland, Lena, *Skönlitteratur för barn och unga*, Lund: Studentlitteratur 2015.

Lilja, Elisabeth, *Den ifrågasatta förorten–Identitet och tillhörighet i moderna förorter*. Stockholm: Bygghälsningsrådet 1999.

Ljungberg, Christina, "Reading as Mapping", *The Routledge handbook of literature and space*, Tally Jr. (red.), Abingdon, Oxon: Routledge 2017.

Manase, Irikidsayi, "The Speculative Fictional Mapping of Literary Johannesburg's Spaces in Beukes's Zoo City and Grey's The Mall", *The Routledge handbook of literature and space*, Tally Jr. (red.), Abingdon, Oxon: Routledge 2017.

Massey, Doreen, *Space, Place and Gender*, Minneapolis: University of Minnesota Press 1994.

Merkel, Caroline, "meine verdammte Gegend": Literarisch Aneignungen der Vorstadt", *Topographien der Kindheit: Literarisch, mediale und interdisziplinäre Perspektiven auf Orts- und Raumkonstruktionen*, Caroline Roeder (red.), Bielefeld: Transcript 2014, s. 133-153.

Molina, Irene, "Förorten med den Andres ögon", *Miljonprogrammet i Stockholm*, Lena Högberg (red), Stockholm: Stockholms Stadsmuseum 2000.

Mulvey, Laura, *Visual and Other Pleasures*, Bloomington: Indiana University Press 1989.

Månson, Per, *Moderna samhällsteorier. Traditioner, riktningar, teoretiker*, Smedjebacken: Prisma 1995.

Neubauer, John, *The Fin-de-Siècle Culture of Adolescence*, New Haven: Yale University Press 1992.

Nodelman, Perry, *The Hidden Adult: Defining Children's Literature*, Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press 2008.

Peraldo, Emmanuelle, "From the City of London to the Desert Island: Defoe and the writing of space and place", *The Routledge handbook of literature and space*, Tally Jr. (red.), Abingdon, Oxon: Routledge 2017.

Pike, Burton, *The image of the City in Modern Literature*, Princeton: Princeton University Press 1981.

Prieto, Eric, *Literature, Geography, and the Postmodern Poetics of Place*, New York: Palgrave Macmillan 2013.

Prieto, Eric, "Phenomenology, place, and the spatial turn", *The Routledge handbook of literature and space*, Tally Jr. (red.), Abingdon, Oxon: Routledge 2017.

Ristilammi, Per-Markku, "Betongförorten som tecken", *I stadens utkant. Perspektiv på förorter*, Karl-Olov Arnstberg och Ingrid Ramberg (red.), Tumba: Mångkulturellt centrum 1997, s. 75–85.

Ristilammi, Per-Markku, *Rosengård och den svarta poesin. En studie av modern annorlundahet*. Diss., Stockholm; Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion 1994.

Rousset, Jean, *Forme et signification: Essais sur les structures littéraires de Corneille à Claudel*, Paris 1962.

Sarrimo, Cristine, "Mapping a Postmodern Dystopia: Hassan Loo Sattarvandi's Construction of a Swedish Suburb", in *Contemporary Nordic Literature and Spatiality, Geocriticism and Spatial Literary Studies*, K. Malmio, K. Kurikka (red.) 2020.

Svensson, Sonja, "Ett släkte för sig: Om åldersbarriärer i den svenska ungdomsboken 1950 – 1975", *Kring den svenska ungdomsboken: Analys, debatt, handledning*, Ulla Lundqvist och Sonja Svensson (red.), Stockholm: Natur & kultur 1977.

Tuan, Yi-Fu, "Place: An Experiential Perspective", *Geographical Review*, vol. 65, no. 2, 1975, s. 151-165.

Tuan, Yi-Fu, "Space and place humanistic perspective", *Philosophy in Geography*, Stephen Gale & Gunnar Olsson (red.), Dordrecht 1979, s. 387-427.

Tuan, Yi-Fu, *Space and Place: the persepective of experience*. University of Minnesota: Minneapolis, 1977.

Wistisen, Lydia, ”En sång om Trojas murar. En analys av maskulin identitet och utanförskap i tre samtida svenska förortsskildringar”, *Tidskrift för litteraturvetenskap* 43 (3–4): 5–16, 2013.

Wistisen, Lydia, *Gångtunneln: urbana erfarenheter i svensk ungdomslitteratur 1890–2010*. Diss., Lund: Ellerströms 2017.

Ziehe, Thomas, *Kulturanalyser: ungdom, utbildning, modernitet: essäer*. 2. uppl., Stockholm: Brutus Östlings förlag, Symposion 1992.

9.2.2 Digitalt material

Berglund, Ulla, *Utanför-staden: Om trygghet, värdighet och engagemang mot förslumning*, Working Paper 2005:1. Huddinge: Södertörns högskola 2005. Tillgänglig via: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-400>, hämtad 24-04-2022.

”Douglas Foley”, *ALEX författarlexikon*, <https://www.alex.se/lexicon/article/wahl-mats>, hämtad 2022-05-03.

Larsson, Susanna och Sjösten, Helena, ”Förorten i ungdomslitteraturen: en studie av hur förortssamhället gestaltas i sex samtida ungdomsromaner”, Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås 2009. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1311622/FULLTEXT01.pdf>, hämtad 2022-05-03.

Leander, Katarina, ”Den oheliga familjen - bilden av den splittrade kärnfamiljen i Mats Wahls *Vinterviken* och *Lilla Marie*”, C-uppsats, Litteraturvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet 1997, https://www.storyland.se/mainSite/sublink_05_andras_arbete/katarina.html#1.1, hämtad 16-05-2022.

Lygner, Rasmus, ”Mats Berggren får Ivar-Lo pris”, *Dagens arbete*, 2018-12-18, <https://da.se/2018/12/mats-berggren-far-ivar-lo-pris/>, hämtad 2022-05-12.

”Mats Berggren”, *ALEX författarlexikon*, <https://www.alex.se/lexicon/article/berggren-mats>, hämtad 2022-05-03.

”Mats Wahl”, *ALEX författarlexikon*, <https://www.alex.se/lexicon/article/wahl-mats>, hämtad 2022-05-03.

”Mats Berggren”, *Barnens bibliotek*,
<https://www.barnensbibliotek.se/forfattare/b/matsberggren>, hämtad 2022-05-12.

”Miljonprogrammet”, Allmännyttan.se. Tillgänglig via:
<https://www.allmannyttan.se/historia/tidslinje/miljonprogrammet/>, hämtad 08-05-2022.

Om Alby, ortenrunt.se. Tillgänglig via: <https://ortenrunt.se/alby/>, hämtad 24-04-2022.

Områdesfakta Botkyrka kommun. Tillgänglig via:
<https://web.archive.org/web/20180421072006/http://botkyrka.statistikportal.se/omradesfakta/>,
hämtad 24-04-2022.

Slangopedia.se, <http://www.slangopedia.se>

Svenska Barnboksinstitutets bokprovning (2007). Årgång 2006: 12 mars – 19 april 2007.
Tillgänglig via: <https://www.barnboksinstitutet.se/wp-content/uploads/2018/10/Årgång-2006.pdf> hämtad 08-05-2022.

Wästberg, Olle, ”Bryt upp det segregerade boendet”. Tillgänglig via:
<https://wastberg.se/2019/10/bryt-upp-det-segregerade-boendet/>, hämtad 24-04-2022.